

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Kateřina Konečná

Problematika institutu vazby

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.4. 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 25.dubna 2010

Kateřina Konečná

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Fenykovi Ph.D., DSc. za cenné rady a připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Poděkovat chci také svým rodičům, kteří mě během celého studia vždy podporovali.

Obsah

Obsah	4
Úvod	5
1. Vývoj právní úpravy institutu vazby	7
1.1. Po vzniku Československa r. 1918	8
1.2. Změny v právní úpravě vazby po roce 1945	9
1.3. Změny po roce 1989	11
1.3.1. Velká novela trestního řádu	13
2. Institut vazby v českém právním řádu	16
2.1. Obecně k pojmu vazby	16
2.2. Ústavněprávní aspekty omezení osobní svobody	18
2.3. Možnosti omezení osobní svobody vyplývající z mezinárodních závazků	20
3. Materiální vazební právo	22
3.1. Obecné podmínky pro vzetí do vazby	22
3.2. K jednotlivým důvodům vazby.....	24
3.2.1. Útěková vazba.....	24
3.2.2. Koluzní vazba	27
3.2.3. Předstižná vazba	31
3.3. Vyloučení vazby	33
3.4. Zpřísněné důvody vazby	34
4. Formální vazební právo	38
4.1. Rozhodnutí o vazbě	38
4.2. Rozhodnutí o vzetí do vazby (obecně)	39
4.2.1. Rozhodnutí o vzetí do vazby v přípravném řízení.....	41
4.2.2. Rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení před soudem.....	43
4.3. Vyrozumění o vzetí do vazby	43
4.4. Opatření nahrazující vazbu	45
4.4.1. Nahrazení vazby zárukou za další chování obviněného	46
4.4.2. Nahrazení vazby slibem.....	48
4.4.3. Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka.....	49
4.4.4. Nahrazení vazby peněžitou zárukou	50
4.5. Přezkoumávání důvodnosti vazby	53
4.6. Trvání vazby	56
4.6.1. Rozhodování o dalším trvání vazby.....	59
4.6.2. Rozhodování o dalším trvání vazby v přípravném řízení	59
4.6.3. Rozhodování o dalším trvání vazby v řízení před soudem	61
5. Úprava vazby ve věcech mladistvých	64
6. Věcný záměr trestního řádu a úvahy de lege ferenda	68
Závěr	72
Seznam použité literatury	74
Resumé	78

Úvod

Vazba představuje velmi citelný zásah do nejzákladnějšího lidského práva, kterým je osobní svoboda jednotlivce. Je to především z důvodu, že je využívána vůči osobám, které zatím nebyly pravomocně uznány vinnými ze spáchání trestného činu. Je nejsilnějším trestněprocesním prostředkem, kterým může státní moc zasahovat do ústavně garantované osobní svobody. Proto je zcela nezbytné, vymezit podmínky a pravidla jejího uplatňování ze strany orgánů činných v trestním řízení. O potřebnosti tohoto institutu pro účely trestního řízení není v odborné veřejnosti pochyb, pouze se odlišuje v názorech na míru a šíři její úpravy.

Vazba má v právním řádu České republiky významné postavení, neboť její právní úprava je zakotvena již na ústavní rovině v Listině základních práv a svobod. V trestním řádu úprava tohoto institutu procházela častými změnami, nejčetnějšími po roce 1989, které si kladly za snahu upravit tuto problematiku v souladu s mezinárodními závazky a se základními trestněprávními principy. I přesto nebo možná právě proto, je úprava vazby v trestním řádu poměrně komplikovaná a nepřehledná, což dokazuje i poměrně velké množství judikatury, které se k ní vztahuje, a kterou je nutno při její aplikaci zohlednit.

Mým cílem v této práci bude zmapovat současnou právní úpravu institutu vazby. Práce bude obsahovat historický vývoj se zaměřením na změny po roce 1989, vymezení pojmu vazby a jeho zakotvení nejen v českém právním řádu ale i ve významných mezinárodních úmluvách. V oblasti materiálního vazebního práva se zaměřím na obecné a zpřísněné vazební důvody. V problematice formálního vazebního práva, které se zabývá postupem orgánů činných v trestním řízení ve vazebním řízení, chci věnovat pozornost především rozhodování o vazbě, trvání vazby a její délce. Zmíním se i o opatřeních, kterými lze vazbu nahradit a úpravě týkající se přezkoumávání důvodnosti vazby. Chci upozornit též na odlišnosti úpravy vazby ve věcech mladistvých osob. Současně bych nechtěla opomenout ani judikaturu jak obecných soudů tak i soudu Ústavního. V závěru práce uvedu návrhy de lege ferenda v souvislosti s věcným záměrem nového trestního řádu.

Vazební problematika je poměrně rozsáhlá a proto jsem oproti původně zamýšlenému zohlednit v práci i úpravu vazby při styku s cizinou jakožto i výkon

vazby, byla nucena s ohledem na požadovaný rozsah diplomové práce od tohoto záměru ustoupit. Účelem této práce tak není poskytnout vyčerpávající informace o všech aspektech vazební problematiky, nýbrž nastínit pouze část této problematiky, která však tvoří její podstatu. Některé oblasti problematiky jsou pojaty obsáhleji, jiné pouze jako seznámení se základem dané právní úpravy. Cílem práce je podat rozbor jednotlivých ustanovení vazby samostatně i ve vzájemných souvislostech a upozornit na některé problematické otázky její úpravy.

1. Vývoj právní úpravy institutu vazby

První písemné zmínky o institutu vazby na našem území je možné datovat do 15. století v úpravě městského práva. Pro předchozí dobu, kdy soudnictví nebylo tak rozvinuté, bylo typické, že sama žalující strana obviněného polapila, vzala do soukromé vazby a poté předala soudu. Zhruba od 16. století se poškozený může obrátit s žádostí na soud, aby obviněného zajistil a nebo tak soud mohl učinit z vlastní iniciativy. Pachatel byl pak ve vězení držen tak dlouho, dokud poškozená strana nevznesla žalobu. V městském zákoníku z roku 1579, jehož autorem byl Kristián Koldín, bylo stanoveno, že pachatele je možno držet ve vězení tímto způsobem pouze tři dny. Tato úprava však nebyla v praxi využívána.¹ Charakteristickými rysy procesu pro toto období byly zásady veřejnosti, ústnosti, zásady projednací, soukromé iniciativy stran a důkazní řízení ordálové. Ordálem byl iracionální boží důkaz, kterým strany za využití přírodních sil či s odvoláním na zdánlivě nadpřirozené mocnosti dokazovaly pravdivost svého tvrzení. Mezi civilním a trestním procesem se začalo rozlišovat od 17. století.

Až později v 18. století a s nástupem absolutismu vítězí v trestním řízení zásada oficiality, písemnosti a inkvizičního procesu. Inkviziční proces tak nahradil proces obžalovací, který se doposud uplatňoval nejen ve sféře civilní ale i trestní. V inkvizičním procesu byl soudce zároveň vyšetřovatelem, žalobcem i obhájcem. Sám důkazy vyhledával, prováděl a následně rozhodoval o vině či nevině obžalovaného.² V Tereziánském zákoníku (1768) již zvítězila formální teorie důkazní a hlavním důkazním prostředkem se stala tortura, která představovala mučení obviněného za účelem dosažení jeho doznání. „Tehdejší právní nauka vycházela z toho, že výpověď podepřená mučením má větší věrohodnost a mučený je zbaven vlivu zlých mocností a vypovídá „božskou“ pravdu.“³ Zákoník vycházel z principu presumpce viny, podle které byl obžalovaný považován za vinného, pokud se mu nepodařilo prokázat opak. Vazba byla obligatorní součástí trestního řízení při

¹ Vlček, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, 3., nezměněné vydání, Masarykova univerzita, 2006, s.21

² Adamová, A.: *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*, C.H. Beck, Praha 2000, s. 100

³ Vlček, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, 3., nezměněné vydání, Masarykova univerzita, 2006, s.26

obvinění z nejtěžších trestných činů a obviněný neměl v řízení žádná práva, nesměl mít ani obhájce. Byl v postavení důkazu, nikoliv strany.

V souvislosti s nástupem osvícenství a racionalistické přirozenoprávní koncepce dochází v evropských státech k humanizaci nejen trestního procesu ale i úpravy vazby, která se ve většině zemích stává fakultativní. Postupně se mění i postavení obviněného z bezprávného objektu na rovnocennou stranu trestního řízení, které přísluší základní lidská práva a jejich omezování je možné pouze zákonem.

1.1. Po vzniku Československa r. 1918

Vznikem samostatného Československého státu v roce 1918 došlo zákonem č. 11/ 1918 Sb., o zřízení samostatného Československého státu, k recepci všech doposud platných říšských zákonů a nařízení. Pro české země tak zůstal v platnosti zákon č. 119/1873 ř.z.⁴, jímž se uvádí trestní řád, pro Slovensko a Podkarpatskou Rus pak uherský zákon čl. XXXIII/1896, o soudním trestním řádu. Tento právní dualismus trval až do roku 1950.

Trestní řád z roku 1873 obsahoval velmi podrobnou a na svou dobu poměrně pokrokovou úpravu institutu vazby. Rozlišoval mezi vazbou vyšetřovací (přesněji procesní) a tzv. prozatímním zajištěním, jehož účelem bylo dodání podezřelé osoby k soudu a výslechu, proto také dosažením tohoto účelu muselo skončit. Prozatímně zajistit šlo osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, jestliže byla přistižena při činu, hrozila-li obava z útěku, z koluzního jednání či obava z opakování či dokonání trestného činu. Vyšetřovací vazbu bylo možno uvalit na obviněného, který zůstal podezřelým i po výslechu vyšetřujícího soudce, u něhož byl dán některý z důvodů uvedených výše (vyjma přistižení při činu).⁵ Vyšetřovací (procesní) vazba se mohla uplatnit ve všech stádiích trestního řízení. Trestní řád dále upravoval tzv. obligatorní vazbu. Do té musel být vzat obviněný, jednalo-li se o zvlášť těžký trestný čin, na který bylo možno podle zákona uložit trest smrti nebo trest odnětí svobody v délce nejméně deseti let. Nahradit vazbu bylo možné slibem nebo kaucí, jejíž výše nebyla zákonem určena. Maximální délka vazby nebyla stanovena, avšak všechny orgány

⁴ Glaserův trestní řád

⁵ Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 126

měly za povinnost působit tak, aby byla všemožně zkrácena. Omezena byla pouze vazba z koluzního důvodu, která nesměla trvat déle než dva měsíce. Výkon vyšetřovací vazby se nezapočítával do výkonu trestu.

Po celou dobu první republiky probíhaly reformní práce, které si kladly za cíl vytvořit jednotný trestní řád pro celé území tehdejšího Československa. Vyvrcholením bylo zveřejnění návrhu nového trestního řádu v roce 1929. Ten se však přijetí nedočkal.⁶

1.2. Změny v právní úpravě vazby po roce 1945

V poválečném období došlo k několika zásadním změnám, které souvisely s tehdeším politickým vývojem země. V návaznosti na novou Ústavu z roku 1948 došlo k přijetí několika zákonů s ní související. Dílčí změny provedl zákon č. 319/1948, o zlidovění soudnictví, který zrušil celou úpravu kauce. Tzv. zlidovění soudnictví znamenalo, že k rozhodování byli připuštěni „... soudci z lidu, kteří byli při rozhodování postaveni na úroveň soudců z povolání a byla jim tak zajištěna majorita. Soudci z lidu byli připuštěni u vyšších soudů včetně Nejvyššího soudu.“⁷

Trestní řád přijatý v roce 1950 jako zákon č. 87/1950 Sb. znamenal odklon od tradičních hodnot právního státu a deformoval strukturu trestního procesu tím, že největší váhu v něm fakticky získalo přípravné řízení ovládané policejními orgány. Také rozlišoval mezi fakultativní a obligatorní vazbou, u které však postačovalo pouhé podezření ze spáchání činu, za který je možné uložit trest smrti, doživotí nebo trest s dolní hranicí trestní sazby nejméně deset let, a dále se nezkoumalo, zda je tu skutečnost odůvodňující obavu z útěku či koluze.⁸ Postrádal však úpravu o délce trvání vazby i o způsobu rozhodování o jejím prodloužení. Obsahoval pouze obecnou formulaci o tom, že pokud pominuly důvody vazby, je třeba obviněného ihned propustit na svobodu.

Nově přijatý trestní řád pod číslem 64/1956 Sb. představoval oproti předchozí úpravě pokrok. „Reagoval na zřůdné nezákonnosti, k nimž docházelo ve stalinské éře

⁶ Vlček, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, 3., nezměněné vydání Masarykova univerzita, 2006, s.59

⁷ Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 142

⁸ Pozn. 7 tamtéž, s. 144-147

ve všech tehdejších socialistických zemích a s tím související kritiku vznesenou na sjezdu KSSS N.Chruščovem.“⁹ Neobsahoval již ustanovení o obligatorní vazbě, nadále rozlišoval mezi vazbou vyšetřovací a prozatímní. Do vyšetřovací vazby šlo vzít pouze osobu, proti níž bylo vzneseno obvinění, v přípravném řízení tak mohl učinit usnesením prokurátor, v řízení před soudem soud. O vazbě bylo třeba rozhodnout nejpozději do 48 hodin od dodání osoby zatčené, vzaté do prozatímní vazby nebo zadržené, což byla významná odchylka oproti předchozí úpravě, kde bylo třeba rozhodnout ihned. V přípravném řízení směla vazba trvat dva měsíce a po této době musel být obviněný propuštěn na svobodu, nebylo-li rozhodnuto nadřízeným prokurátorem o prodloužení vazby. Prodloužení nepřicházelo v úvahu u vazby koluzní. Přezkoumávání důvodnosti vazby se dělo z úřední povinnosti. Jestliže důvod vazby pominul, musel být obviněný propuštěn ihned na svobodu.

Trestní řád č. 141/1961 Sb. je zatím poslední vydanou a doposud platnou trestněprocesní právní normou. Jeho přijetí souviselo s kodifikační explozí po přijetí nové Ústavy v roce 1960. Řada ustanovení byla přejata z předchozí úpravy. Vazba zůstala i nadále fakultativní. Obviněného bylo možno vzít do vazby, byly-li dány skutečnosti, které odůvodňovaly obavu, že se dopustí některé z taxativně stanovených jednání v ustanovení § 67. V období tzv. normalizace v 70. letech však často docházelo k mechanickému posuzování některých důvodů vazby. Příkladem lze uvést rozhodnutí NS SSR 1 To 48/71 – „Pro posouzení splnění podmínek stanovených pod pís. a) § 67 TrŘ není rozhodující předcházející způsob života, skutečnost, že obžalovaný má stálé bydliště a pracoviště. Podmínkou v daném případě je skutečnost, že obviněnému hrozí uložení vysokého trestu. Pokud je tato podmínka splněna, je možno shledat důvod uvedený v § 67 pís. a) TrŘ.“¹⁰ Podle původního znění vazba v přípravném řízení mohla trvat nejdéle dva měsíce. Na delší dobu mohl vazbu prodloužit jen generální prokurátor, to se týkalo všech důvodů vazby včetně vazby koluzní. Nejvyšší přípustná délka vazby stanovena nebyla. Nahradit vazbu v původním znění trestního řádu bylo možno převzetím záruky

⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: *Kurs trestního práva : trestní právo procesní*, 3.vydání, Praha: C.H.Beck, 2007, s. 29

¹⁰ Růžička M., Zezulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 184

společenské organizace za další chování obviněného při existenci vazebního důvodu dle ustanovení § 67 a) či c) nebo písemným slibem obviněného.

1.3. Změny po roce 1989

V souvislosti se změnou společensko-politických poměrů dochází i ke změnám nejen v úpravě institutu vazby ale i celém trestním právu, a to především s ohledem na mezinárodní závazky a judikaturu Ústavního soudu. Významný vliv mělo i přijetí Listiny základních práv a svobod. Po roce 1989 prošel trestní řád několika desítkami novel, kdy se některé z nich více či méně dotkly úpravy institutu vazby.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 159/1989 Sb. upravila zcela nově trvání vazby. Stanovila, že vazba v přípravném řízení může trvat vždy jen nezbytně nutnou dobu. V přípravném řízení nesměla délka trvání vazby přesáhnout jeden rok. Celková doba vazby v trestním řízení nesměla přesáhnout horní hranici trestní sazby odnětí svobody stanovené na čin, pro nějž byl obviněný ve vazbě.

Novela č. 178/1990 Sb. vložila do ustanovení § 67 před slovo „skutečnosti“ výraz „konkrétní“, čímž bylo zdůrazněno, že pro vzetí do vazby nestačí pouhé domněnky, ale musí být dány právě konkrétní skutečnosti mající podklad v příslušných zjištěních orgánů činných v trestním řízení. Dále se dotkla útěkové vazby, kde z výčtu byla vypuštěna okolnost, že obviněný nemá zaměstnání. Upravena byla i délka vazby v řízení před soudem, která nesměla trvat déle než jeden rok. V úpravě nahrazení vazby mohla poskytnout záruku za další chování obviněného i důvěryhodná osoba. Nově byl upraven institut majetkové záruky, který však mohl nahradit jen útěkovou vazbu. Majetková záruka mohla být ve formě peněz nebo volně směnitelných cenných papírů a to v rozmezí od 10 000 do 1 000 000 Kčs.

Změna v trvání vazby v řízení před soudem byla provedena novelou č. 303/1990 Sb., která obecně mohla trvat nejvýše jeden rok. Byl-li obviněný stíhán pro některý z taxativně uvedených trestných činů, mohla vazba v řízení před soudem trvat takovou dobu, která spolu s vazbou vykonanou v přípravném řízení nepřesáhla dva roky.

Novela č. 558/1991 Sb. přenesla oprávnění rozhodovat o vzetí do vazby v přípravném řízení na soudce, který tak může učinit na návrh prokurátora. Nově byl upraven i způsob počítání vazebních lhůt. Orgány činné v trestním řízení byly povinny zkoumat v každém období trestního řízení, zda důvody vazby ještě trvaly. Soudce tak nově činí v přípravném řízení pouze při rozhodování o návrhu prokurátora na prodloužení vazby a při rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby.

Novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. došlo ke změnám především v trvání vazby. Vazební věci byly orgány činné v trestním řízení povinny vyřizovat přednostně s největším urychlením. O dalším trvání vazby nad lhůtu stanovenou zákonem byl oprávněn rozhodovat Nejvyšší soud. Takto prodloužená doba vazby spolu s dosud vykonanou vazbou nesměla přesáhnout tři roky. U peněžitě záruky byl zrušen horní limit.

Zákon č. 152/1995 Sb. změnil formulaci koluzního důvodu vazby přidáním slova „soudem“ na soudem dosud nevyslechnuté svědky, čímž nově není důvodem vazby situace, „... kdy jsou všechny důkazy již procesně zachyceny, avšak trvá rozpor mezi výpověďmi svědků a obhajobou obviněného.“¹¹ U předstízně vazby bylo objasněno, že se jedná o pokračování v trestné činnosti, pro kterou je obviněný stíhán. Dále došlo k přenesení rozhodování o prodloužení vazby nad dva roky z Nejvyššího soudu na vrchní soudy.

Další novelou č. 166/1998 Sb. byla opět upravena koluzní vazba a došlo k vypuštění slova „soudem“, neboť se předchozí novelizace ukázala jako problematická. K § 67 byl připojen další odstavec, podle něhož rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby muselo být odůvodněno také skutkovými okolnostmi. V návaznosti na ústavní zákon č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod, došlo k prodloužení lhůty pro předání zadrženého obviněného nebo podezřelého z 24 hodin na 48 hodin. Dle odůvodnění poslanceckého návrhu novely trestního řádu mělo prodloužení této lhůty „... přispět ke snížení počtu případů, kdy je vazba uvalena nedůvodně, nebo naopak z důvodu časové tísně je bez dostatečného

¹¹ Růžička M., Zzulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 187

prověření ze zadržení propuštěn obviněný, u něhož objektivně důvody vazby jsou dány.¹²

Za nejrozsáhlejší novelu trestního řádu lze považovat zákon č. 265/2001 Sb. označovaný jako tzv. velká novela trestního řádu. Dotýkala se dvou třetin trestního řádu a bylo namítáno, že vzhledem k svému rozsahu se fakticky jedná o rekonstrukci. Z tohoto důvodu jí věnuji samostatnou podkapitolu.

1.3.1. Velká novela trestního řádu

Před vydáním této novely trestního řádu, která nabyla účinnosti 1. ledna 2002, byly za nejproblematictější prvky českého vazebního řízení označovány relativně vysoký počet osob ve vazbě a neúměrná délka trvání vazby. „Příčiny vysokého počtu osob ve vazbě nebyly shledávány jen v nadužívání institutu vazby orgány činnými v trestním řízení, ale také v nepřiměřené skladbě těchto osob, kdy většinu tvořily osoby obviněné z méně závažných trestných činů.“¹³ Cílem změn provedených velkou novelou v oblasti vazebního řízení bylo „... zejména zabezpečit redukci počtu vazeb, urychlit vazební řízení, zkrácení délky trvání vazby, stanovení maximální přípustnosti trvání vazby v závislosti na závažnosti stíhaného trestného činu, rozšíření možností uplatnit instituty nahrazující vazbu, zpřesnění důvodů vazby a rozšíření kompetencí státního zástupce v rozhodování o vazbě v přípravném řízení.“¹⁴

Existence vazebních důvodů se musí opírat o konkrétní skutečnosti, které dle velké novely mají vycházet především z jednání obviněného, mohou mít na ni vliv ale i další konkrétní skutečnosti, z kterých vyplývá důvodná obava, že se obviněný dopustí některého z jednání uvedených v ustanovení § 67 a) až c). V souladu s dosavadní judikaturou byl nově formulován důvod předstížené vazby, kdy namísto dosavadního pojmu „pokračování v trestné činnosti“ užívá výraz opakování. Dovětek ustanovení § 67 ukládá, aby se soud při rozhodování o vzetí do vazby zabýval nejen

¹² Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 190

¹³ Zeman, P. : *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. s. 115

¹⁴ Jelínek, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Linde , Praha 2007, s. 276

existenci některého z důvodů vazby, ale též otázkou, zda dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že jej spáchal obviněný tj. důvodností trestního stíhání a to nejen v přípravném řízení ale i v řízení před soudem. Nově se uplatní i zásada subsidiarity vazby, která zakotvila, že obviněného lze vzít do vazby jen tehdy, nelze-li jejího účelu v době rozhodování dosáhnout jiným mírnějším opatřením.

Nově bylo upraveno ustanovení § 68, které v druhém odstavci vymezuje překážky vzetí do vazby. Současně však ve třetím odstavci stanovila okolnosti, za kterých se úprava předchozího odstavce nepoužije, tzv. zpřísněné důvody vazby.

V souvislosti s vyrozumíváním o vzetí do vazby byly nově stanoveny skutečnosti, o kterých je třeba vyrozumět bez průtahů příslušnou věznicí.

Další výrazná změna se dotkla trvání vazby. „Novela zavedla princip, podle kterého se délka přípustného trvání vazby odvíjí od typové závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán, což odůvodňuje jednak předpokladem, že typové závažnosti trestného činu v zásadě koresponduje i skutková složitost určité věci a čas nutný k jejímu objasnění a jednak logickým požadavkem, aby újma způsobená obviněnému v podobě vazby, nepřevyšovala výměru trestu odnětí svobody, kterým je v případě prokázání viny ohrožen.“¹⁵ S ohledem na tento princip byla výrazně omezena nejvyšší přípustná celková doba trvání vazby a byla rozdělena na jednu třetinu v přípravném řízení a dvě třetiny v řízení před soudem z důvodu přesunu těžiště dokazování do hlavního líčení.

Koluzní vazba podle ustanovení § 67 píš. b) může trvat nejdéle tři měsíce. Toto omezení se neuplatní, bude-li zjištěno, že obviněný již působil na svědky či spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

Novela dále nahradila dosavadní způsob rozhodování o prodloužení vazby pravidelným obligatorním rozhodováním o dalším trvání vazby. V přípravném řízení, v souladu s posílením jeho role v této části řízení, bylo toto rozhodování svěřeno státnímu zástupci. Rozhodování o dalším trvání vazby se provádí v zákonem stanovených lhůtách, které mají prekluzivní charakter.

¹⁵ Šámal, P.: *K aktuálním otázkám rozhodování o trvání vazby (§ 71TrŘ)*, Trestněprávní revue č.7 (2002), s. 193

Novelou došlo také ke stanovení lhůt pro předložení a pro rozhodnutí o žádosti o propuštění z vazby na svobodu.

K institutům nahrazujícím vazbu nově přibyl dohled nad obviněným vykonávaný probačním úředníkem. O propuštění obviněného z vazby na svobodu, za současné náhrady vazby některým z opatření, je v přípravném řízení oprávněn rozhodnout státní zástupce. Státní zástupce však není příslušný k rozhodnutí o ponechání obviněného na svobodě v důsledku přijetí některého z opatření nahrazujících vazbu, neboť to předpokládá zjištění důvodů vazby, k čemuž je oprávněn pouze soud. Změny se také dotkly úpravy peněžitě záruky. Byl zaveden nový kauční systém, který užití této náhrady v praxi zjednodušil.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, obsahuje od pojetí vazby v trestním řádu jisté odlišnosti. S ohledem na povahu řízení ve věcech mladistvých upravil odlišně otázky trvání vazby, rozhodování o dalším trvání vazby a přezkoumávání důvodů vazby.

Novela č. 539/2004 Sb. v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie změnila celou dvacátou pátou hlavu trestního řádu pojednávající o právním styku s cizinou. Došlo tak k zavedení předávací vazby a evropského zatýkacího rozkazu.

V souvislosti s přijetím zákona č. 41/2009 Sb., trestní zákoník, došlo pouze k malým změnám v ustanoveních týkajících se peněžitě záruky a trvání vazby spočívající ve změně užitých pojmů a taxativně stanoveném seznamu trestných činů, pro které nelze peněžitou záruku přijmout.

2. Institut vazby v českém právním řádu

2.1. Obecně k pojmu vazby

Vazba je jedním ze zajišťovacích opatření upravených trestním řádem. Představuje výjimečné opatření, které slouží k zajištění osoby, proti které se řízení vede, pro účely trestního řízení a výkonu trestu. Účelem trestního řízení je zjistit, zda byl skutek spáchán a pokud byl, zjistit kdo je jeho pachatelem, spravedlivě jej potrestat a uložený trest vykonat.¹⁶ Pro naplnění tohoto účelu je nezbytné zajistit osobní přítomnost obviněného při úkonech trestního řízení a při hlavním líčení, k čemuž je využíván nejen institut vazby, ale i další zajišťovací opatření, jimiž jsou předvolání, předvedení, zadržení a příkaz k zatčení.

Asi nejkomplexněji definoval vazbu V. Mandák. „Vazba je institut trestního řízení, s jehož použitím je obviněný na základě rozhodnutí oprávněného orgánu dočasně zbaven osobní svobody, aby mu bylo zabráněno vyhýbat se trestnímu stíhání nebo trestu tím, že by uprchl nebo se skrýval, mařit či ztěžovat objasnění věci nepřipustným působením na prameny důkazů, nebo konečně pokračovat v trestné činnosti.“¹⁷ „Obsahem právního institutu vazby je tak vymezení ústavně akceptovatelných důvodů omezení osobní svobody obviněného, resp. obžalovaného s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení.“ Toto omezení není samo o sobě účelem vazby, nýbrž pouze prostředkem, jež umožňuje orgánům činným v trestním řízení uskutečnění a ukončení tohoto řízení.¹⁸

Vazba má tedy zajišťovací funkci. Nemůže jí být přiznána ani funkce výchovná, neboť nelze objektivně vychovávat toho, o kom ještě nebylo rozhodnuto, zda takovou převýchovu v podobě trestu potřebuje. Dále je možno zmínit i do jisté míry ochrannou funkci vazby. Chrání společnost před tím, aby se obviněný vyhýbal trestní odpovědnosti útekem, narušoval probíhající řízení koluzními jednáními či trestnou činností opakoval. Nelze ji považovat ani za druh trestní sankce, ačkoli představuje citelný zásah do osobní svobody obviněného. Zatímco trest představuje

¹⁶ Jelínek, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2007, s. 19

¹⁷ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, 1. vydání, Orbis, Praha 1975, s. 65

¹⁸ Nález Ústavního soudu I. ÚS 781/04, ze dne 13.12.2005, Aspi, ID JUD33531CZ

sankci, vazba je pouze procesním nástrojem. S trestem je spojováno morální odsouzení společností, vazbě tento významný aspekt chybí.¹⁹

Ačkoliv vazba nemá sankční funkci, obviněným bývá vnímána často jako obdoba trestu či dokonce jako „těžší zlo“ než trest sám. I když zde platí presumpce nevin a vazba tedy není rozhodnutím o vině ale jen zajišťovacím opatřením, v očích veřejnosti je často vnímána jako potvrzení viny obviněného. Z tohoto důvodu negativně ovlivňuje život obviněného, jeho rodiny i sociální postavení ve společnosti. Proto se o vazbě mluví jako o „nutném zlu“ trestního řízení. „O zlo jde proto, že společnost zbavuje svobody osobu, o které teprve v budoucnu bude možno s určitostí říci, zda se dopustila trestného činu, a tak nutně ztěžuje i jeho obhajobu.“²⁰

Vazbu jako zajišťovací institut lze vymezit některými základními zásadami trestního řízení. Vazba má být ultima ratio tj. až krajním a mimořádným prostředkem omezení osobní svobody. To vyplývá i z dikce trestního řádu, když uvádí, že obviněný smí být do vazby vzat „jen tehdy...“. S tím úzce souvisí i zásada subsidiarity vazby, která určuje, že vazbu lze na obviněného uvalit pouze v případě, kdy jiným, mírnějším opatřením nelze dosáhnout zákonem stanoveného účelu. Dále je třeba dbát zásady zdrženlivosti a přiměřenosti, z níž vyplývá, že obviněného lze vzít do vazby, jen pokud to nejlépe povede k dosažení účelu trestního řízení. Přitom však nesmí být nepřiměřeně zasahováno do základních práv a svobod obviněného. Uplatnění principu proporcionality, výslovně zakotveného do trestního řádu tzv. Velkou novelou, je vyjádřeno tím, že vazbu nelze uvalit, pokud by její uložení představovalo nepoměr s ohledem na význam věci a očekávaný trest.²¹ Je třeba zdůraznit, že vazbu nelze pojímat ani jako předběžné rozhodnutí o vině, neboť by to bylo v rozporu s principem presumpce nevin.²²

Uložení vazby je fakultativní. Náš trestní proces nezná obligatorní vazbu. Je proto vždy na úvaze rozhodujícího orgánu, zda vzhledem k okolnostem konkrétního případu vazbu uloží či nikoliv.

¹⁹ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, 1. vydání, Orbis, Praha 1975, s. 71

²⁰ Pozn. 19 Tamtéž, s. 67

²¹ Růžička M., Zezulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 371-379

²² Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář*. Díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, Praha : C. H. Beck, 2008, s. 464

Vazbu lze chápat i jako zvláštní druh procesní odpovědnosti, která s porušením primární povinnosti, vyplývající z ustanovení procesních předpisů, spojuje procesní sankci. V souvislosti se zahájením trestního stíhání tedy vzniká obviněnému povinnost chovat se dle trestněprocesních předpisů. Dojde-li k porušení primární povinnosti nechovat se tak, aby mohl být naplněn obsah ustanovení § 67 nebo § 68 odst. 3 trestního řádu, vzniká mu sekundární odpovědností povinnost podrobit se procesní sankci, kterou může představovat v nejzazším případě i vzetí do vazby.²³

Doba strávená ve vazbě se započítává do trestu dle principů uvedených v § 92 trestního zákoníku. Jde o výraz zásady, že na újmu, která byla obviněnému způsobena pobytem ve vazbě v souvislosti s trestním stíháním pro určitou trestnou činností, má být brán zřetel při konečném rozhodnutí o této činnosti.

2.2. Ústavněprávní aspekty omezení osobní svobody

Jak již bylo zmíněno výše, vazba je nejzávažnější a nejcitelnější zásah do základního práva obviněného na osobní svobodu a má ji být užito jen v těch případech, kdy s ohledem na účel trestního řízení nepostačuje využití opatření mírnějšího. Právo na osobní svobodu, stejně jako další základní práva a svobody, jsou součástí ústavního pořádku České republiky prostřednictvím ústavních norem. Dle čl. 3 Ústavy České republiky je to Listina základních práv a svobod, zprostředkovaně na základě čl. 10 pak především Úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Základní lidská práva a svobody jsou upraveny v hlavě druhé, oddílu prvním, Listiny základních práv a svobod. Osobní svobodu pak zaručuje čl. 8 odst.1. Listina pozitivně nedefinuje, co je obsahem tohoto pojmu. „V nejširším významu ji lze chápat jako stav, v němž se člověk může chovat libovolně na základě svého rozhodnutí, aniž by mu v tom někdo bránil či ho k něčemu nedovoleným způsobem nutil.“²⁴ V druhém odstavci tohoto článku Listina vymezuje, že zbavit osobu

²³ Pozn. 21 tamtéž, s. 245-247, 374-375

²⁴ Pavlíček, V.: *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář. Díl 2, Práva a svobody*, 2.doplňené a podstatně rozšířené vydání, Linde, Praha 2002, s. 86

svobody nelze jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Zde je zakotven ústavní základ pro zajišťovací opatření upravená trestním řádem.

Odstavec třetí upravuje omezení osobní svobody obviněného nebo podezřelého z trestného činu. Listina zde mluví o možnosti zadržení těchto osob jen v případech stanovených v zákoně. Hovoří zde o povinnosti ihned seznámit zadrženou osobu s důvody jejího zadržení a dále pak o povinnosti ji vyslechnout a buď propustit na svobodu nebo ji odevzdat soudu a to nejpozději do 48 hodin od zadržení. Tento odstavec byl novelizován ústavním zákonem č. 162/1998, kterým došlo k prodloužení této lhůty z 24 hodin na výše zmíněných 48 hodin. „Orgány činné v trestním řízení často nestačily v původní lhůtě opatřit dostatečné podklady nezbytné pro rozhodnutí o vazbě, a potom bylo nutno propustit na svobodu i osoby, u kterých později bylo spáchání trestného činu prokázáno.“²⁵ Od převzetí zadržené osoby začíná běžet nová 24 hodinová lhůta, ve které ji soudce musí opět vyslechnout a dále pak rozhodnout o vazbě nebo propustit na svobodu.

Další omezení práva na osobní svobodu představuje zatčení upravené v odst. 4. Zatkout lze jen obviněného a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin předána soudu. Soudce ji musí do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.

V čl. 8 odst. 5 Listina upravuje možnost vzetí do vazby. Stanoví, že osobní svobodu každého člověka lze vazbou omezit jen na základě rozhodnutí soudu z důvodů a dobu stanovenou zákonem. Tento článek je blíže konkretizován v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řádu soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů a to v § 67 až § 74a (vazba vyšetřovací a soudní²⁶), § 265o odst. 2, § 275 odst. 3, § 276, § 282 odst. 2 (vazba v rámci mimořádných opravných prostředků), § 350c (vyhošťování vazba), § 360 (výkon vazby), § 396 (předběžná vazba), § 400b (vydávací vazba), § 411 (předávací vazba) a § 454 (vykonávací vazba).

Odstavec šestý umožňuje převzít nebo držet osobu v ústavní zdravotnické péči bez jejího souhlasu jen v případech, ve kterých tak stanoví zákon. Takovéto opatření musí být ve lhůtě 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne nejpozději do 7 dnů.

²⁵ Pozn. 24 tamtéž, s. 92

²⁶ Rozlišení v závislosti na tom, v jakém stádiu řízení byla vazba uvalena.

V článku 83 Ústavy je zakotvena role Ústavního soudu jako ochránce ústavnosti. Podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je Ústavní soud stanoven ochráncem dodržování ústavnosti rozhodnutí nižších soudů. Ústavní stížností lze brojit proti pravomocnému rozhodnutí orgánů veřejné moci, v němž je stěžovatelem spatřováno porušení některého z ústavně zaručených lidských práv.

2.3. Možnosti omezení osobní svobody vyplývající z mezinárodních závazků

Článek 10 Ústavy ČR stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu. Pokud mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Tímto je dána bezprostřední závaznost a aplikační přednost takovýmto smlouvám před zákony. „Při vzájemném střetu mezinárodní smlouvy s vnitrostátní právní normou je nutno použít úpravu právní normy pro jednotlivce příznivější.“²⁷

V oblasti trestního procesu lze za významné označit Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod včetně dodatkových protokolů (dále jen EÚLP) a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen Pakt).

Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 9 Paktu a čl. 5 odst.1 EÚLP). Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě případů, kdy se tak stane na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem (čl. 9 odst.1 Paktu). EÚLP v čl. 5 odst. 1 k tomu taxativně vyjmenovává případy, za kterých se tak může stát. Omezení osobní svobody vazbou vymezuje pod písmenem c) jako zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit osobě ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání. Ten, kdo byl zatčen nebo zadržen na základě obvinění z trestného činu, musí být neprodleně předveden před soudce nebo jiného úředníka, který je zákonem zmocněn vykonávat soudcovskou pravomoc, a má právo na trestní řízení v přiměřené době nebo na propuštění (čl. 9 odst. 3 Paktu a čl.5 odst.3 EÚLP).

²⁷ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: *Kurs trestního práva : trestní právo procesní*, 3.vydání, Praha: C.H.Beck, 2007, s. 85

Propuštění však může být podmíněno zárukami, že se dotčená osoba dostaví k trestnímu řízení v jakémkoli stádiu soudního řízení a k vynesení rozsudku. S právem na rozhodnutí v přiměřené době úzce souvisí čl. 6 EÚLP, který upravuje právo na spravedlivý proces. Každý má tak právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem (čl. 6 odst. 1 EÚLP). Ve třetím odstavci zakotvuje minimální standart práv, které náležejí osobě obviněné z trestného činu. V druhém odstavci vyslovuje zásadu, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem (presumpce nevinny). Pakt dále v čl. 9 odst. 3 stanoví, že není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě. Čl. 10 odst. 2 písm. b) upravuje, že obviněné mladistvé osoby jsou odděleny od dospělých a jsou co možná nejrychleji postaveny před soud. Každý, kdo je zatčen nebo se nalézá ve vazbě, má právo na řízení před soudem tak, aby soud mohl rozhodnout bez prodlení o právoplatnosti jeho zadržení a nařídít jeho propuštění, jestliže vazba není zákonná (čl. 9 odst. 4 Paktu a čl. 5 odst. 4 EÚLP). Tomu, kdo se stal obětí nezákonného zatčení nebo vazby, náleží vymahatelné právo na náhradu (čl. 9 odst. 5 Paktu a čl. 5 odst. 5 EÚLP). EÚLP k tomuto odstavci doplňuje, že nezákonnost vazby či zatčení musí být v rozporu s ustanoveními tohoto článku.

Členské státy EÚLP jsou povinny se řídit konečným rozsudkem Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami (čl. 46 odst.1 EÚLP). Soudem je zde myšlen Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku (dále ESLP). ESLP řeší spory mezi členskými státy a jednotlivci v případech, kdy mělo dojít k porušení EÚLP. Shledá-li soud takové porušení, může svým rozsudkem přiznat poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.²⁸ „Rozsudek ESLP je právně závazný pouze inter partes, tedy pouze mezi stranami sporu a zároveň nemá přímý účinek ve vnitrostátním právu žalovaného státu. Význam judikatury ESLP do práva ostatních států nelze zpochybnit, neboť praxe států prokazuje, že autorita rozsudků ESLP dalece překračuje jejich striktní právní význam.“²⁹

²⁸ Pozn. 27 tamtéž, s. 72

²⁹ Pozn. 27 tamtéž, s. 74

3. Materiální vazební právo

Pod označením materiální vazební právo se rozumí souhrn hmotněprávních předpokladů vazby, tedy podmínek, za kterých může být na obviněného uvalena vazba. Materiální vazební právo tak představují především zákonné důvody vazby a dostatečně odůvodněné podezření ze spáchání trestného činu.³⁰

3.1. Obecné podmínky pro vzetí do vazby

Při rozhodování o vzetí do vazby je třeba brát v úvahu nejdříve obecné materiální podmínky pro vzetí do vazby a následně přihlídnout k existenci některého vazebního důvodu.

První obecnou podmínkou je, že dle ustanovení § 67 trestního řádu lze do vazby vzít toliko osobu obviněnou. V procesním postavení obviněného je dle ustanovení § 68 odst. 1 trestního řádu osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání. „Právní účinky zahájení trestního stíhání tj. sdělení obvinění určité osobě, proti níž se řízení vede, nastávají okamžikem, kdy usnesení o zahájení trestního stíhání je oznámeno osobě, která je obviněna, tj. zpravidla kdy je opis usnesení o zahájení trestního stíhání doručen obviněnému, a to do vlastních rukou (§ 160 odst. 2 t.ř.). Zahájení trestního stíhání znamená, že trestní stíhání je možno vést proti určité osobě pro určitý skutek a je proti ní možné použít procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít proti obviněnému.“³¹

Další základní materiální podmínkou pro uvalení vazby je tzv. důvodnost trestního stíhání. Trestní stíhání je důvodné, jestliže dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný (§ 67 t.ř. in fine). Při tomto hodnocení je třeba vycházet z konkrétně zjištěných skutečností, které musí být dostatečným a rozumným podkladem pro závěry. Přitom však nelze požadovat, aby soud o tom učinil naprosto jistý závěr. Úpravu v tomto znění zařadila do trestního řádu tzv. velká novela

³⁰ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, 1. vydání, Orbis, Praha 1975, s.72-73

³¹ Jelínek, J. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2007, s. 453

trestního řádu. Již předtím však bylo v platnosti ustanovení obdobného znění platící od novely č. 166/1998 Sb.³² Tato novela objasnila do té doby spornou otázku, zda předpokladem vzetí do vazby je i splnění podmínky důvodnosti trestního stíhání. Jak upozorňuje Vantuch³³, v době před schválením této novely byl soudce v přípravném řízení při rozhodování o vzetí do vazby povinen zabývat se pouze existencí vazebních důvodů. Hodnocením důvodnosti trestního stíhání se soud nemusel nutně zabývat, neboť mu tato povinnost ze zákona nevyplývala. „Nejobecněji bylo tedy možné, aby soud vzal v přípravném řízení do vazby obviněného, u něhož není trestní stíhání důvodné.“ Obdobně se vyjadřuje i Sokol³⁴, který uvádí „... trestní řád neměl až do této novely jednoznačné ustanovení, které by soudci dávalo možnost propustit obviněného na svobodu bez toho, že by konstruoval složitě absenci vazebních důvodů namísto toho, aby své rozhodnutí odůvodnil poukazem na nedostatek důvodů pro zahájení trestního stíhání.“ V reakci na článek Růžičky³⁵ vyjádřil nesouhlas s nadbytečností tohoto ustanovení. Domnívá se, že by se nemělo vypouštět ustanovení, jehož jedinou vadou je, že je nadbytečné, je-li to ustanovení k zvýšení ochrany práva na osobní svobodu jednotlivce.

Další podmínkou je subsidiarita vazby vyjádřená v ustanovení § 67 in fine. Pokud s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, je vazba oprávněným prostředkem k omezení osobní svobody. Těmi jsou myšlena opatření sloužící k nahrazení vazby zárukou, dohledem probačního úředníka, slibem či peněžitou zárukou (§ 73, § 73a t.ř.)

³² § 67 odst. 2tř - V přípravném řízení může soud rozhodnout o vzetí obviněného do vazby nebo o jejím prodloužení jen tehdy, jestliže je dán některý z důvodů vazby uvedený v odstavci 1 a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo sděleno obvinění, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný.

³³ Vantuch, P.: *K rozhodování o vazbě v přípravném řízení a k přezkoumávání důvodnosti obvinění v tomto stadiu trestního řízení*, Trestní právo 1/6 (1996), s. 10-17

³⁴ Sokol, T.: *Rozhodování soudů o vazbě ještě jednou a trochu jinak*, Trestní právo č.1/2000, s.12-16

³⁵ Který k tomu uvádí, že na dané ustanovení lze pohlížet jako na nadbytečné, neboť se soudy při rozhodování o vzetí do vazby důvodností trestního stíhání zabývají i bez něj. Došlo tak pouze k zdůraznění povinnosti, která existovala již před touto novelou.

3.2. K jednotlivým důvodům vazby

Obviněného lze vzít do vazby při existenci některého důvodu vazby uvedeného v ustanoveních § 67 a), b) či c) trestního řádu. Při vyhodnocování existence některého z těchto důvodů je třeba vycházet z jednání obviněného nebo dalších konkrétních skutečností, z nichž vyplývá důvodná obava, že by se obviněný mohl dopustit některého z uvedených jednání. Z dikce ustanovení vyplývá jako dostačující důvodná obava, nikoliv stoprocentní jistota, neboť nelze po soudu vyžadovat, aby o tom učinil naprosto jistý závěr. „Požadavek jistoty bez důvodných pochybností je nezbytný při meritorním rozhodování, ale není ve většině případů reálný při rozhodování o vazbě, neboť zde nelze zpravidla vyčkávat až do okamžiku, kdy je jisté, že obviněný např. uprchne nebo bude působit na svědky, protože by se v praxi zpravidla již nepodařilo takovému jednání zabránit.“³⁶ Na druhé straně však nemůže jít jen o paušální podezření, které není zjištěnými skutečnostmi dostatečně odůvodněno.³⁷ Rozhodnutí, jímž má být omezena osobní svoboda jednotlivce, obsahuje-li jen povšechné a obecné odůvodnění v podstatě citující jen text příslušných zákonných důvodů vazby bez jakéhokoliv odkazu na konkrétní okolnosti, které by měli existenci vazebních důvodů založit, není v souladu s ústavním pořádkem republiky.³⁸

Každé rozhodování o vazbě je třeba hodnotit vždy s ohledem na konkrétní skutečnosti daného případu. Je nutno přihlídnout k osobním vlastnostem obviněného, jeho dosavadnímu životu, případnému předešlému trestnímu stíhání a zejména ke vztahu obviněného k trestnému činu a k hrozícímu postihu.³⁹

3.2.1. Útěková vazba

Jako útěkovou vazbu označujeme ustanovení § 67 pís. a) trestního řádu. Titulem zde je odůvodněná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest.

³⁶ Vantuch, P: *Důvod vazby*, Právní rádce 11/2 (2003), s. 58

³⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T.. a kol.: *Trestní právo procesní*, 5.vydání, Aspi, Praha 2008, s.243

³⁸ Nález Ústavního soudu, sp.zn. IV. ÚS 137/2000 ze dne 20.11.2000, Aspi, ID JUD32200CZ

³⁹ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 188/99 ze dne 4.11.1999, Aspi, ID JUD31947CZ

Tento důvod asi nejvýrazněji směřuje k zabezpečení přítomnosti obviněného pro trestní řízení. V minulosti byl tento důvod vesměs uznáván. Výjimkou byl K. Drbohlav, který s ním vyjádřil nesouhlas z důvodu, že přítomnost obviněného na úkonech trestního řízení je stanovena zásadně v jeho prospěch a nelze jej tak nutit k aktivní součinnosti. Do právní moci meritorního rozhodnutí ji považoval za nedůvodnou. Dle autora jedině výkon trestů omezujících osobní svobodu představují okolnosti, které odůvodňují tuto vazbu.⁴⁰ S tímto však nemohu plně souhlasit, neboť vůle obviněného vyhnout se trestu se zpravidla projevuje již dříve než po právní moci rozhodnutí.

V souvislosti s aplikací tohoto ustanovení je třeba rozlišovat mezi pojmy „uprchne“ a „bude se skrývat“. Pojem „uprchne“ je vykládán judikaturou jako útěk do ciziny, zatímco pojmem „bude se skrývat“ rozumí ukrývání se na území České republiky. Za snahu vyhnout se trestu lze považovat jednání obviněného směřující k nemožnosti trest uložit nebo již uložený trest vykonat.

Slovní spojení „zejména“, uvozující skutečnosti, pro které může být úteková vazba uvalena, napovídá, že se jedná o demonstrativní výčet. Ten slouží pouze jako orientační vodítko, které uvádí nejčastější okolnosti, kdy je obava z útěku nejobvyklejší.⁴¹

Prvním z příkladů uvedených důvodů pro uvalení útekové vazby je nemožnost zjistit hned totožnost obviněného. To znamená, že obviněný nemá u sebe nebo na dosažitelném místě žádný osobní doklad a ani mu nemůže potvrdit totožnost věrohodná osoba. Důvodem k vazbě zde může být například skutečnost, že obviněný odmítá spolupracovat při zjišťování své totožnosti, uvádí o sobě nepravdivé údaje či údaje rozporné s daty v průkazu totožnosti.⁴² „Skutečnost, že obviněný je cizím státním občanem, sama o sobě vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli konkrétní skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.“⁴³

Dalším příkladem je nedostatek stálého bydliště obviněného. Tím je myšleno, že obviněný nemá vůbec kde bydlet nebo se v místě bydliště nezdržuje nebo často či soustavně mění místo svého pobytu a lze očekávat, že se nezdrží na stejném místě po

⁴⁰ Růžička M., Zezulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 404

⁴¹ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, Orbis, Praha, 1975, s. 76

⁴² Pozn. 40 tamtéž, s. 86

⁴³ nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 347/96 ze dne 10.12.1997, Aspi, ID JUD31511CZ

dobu, po kterou bude probíhat trestní stíhání. Ne každý pobyt obviněného mimo bydliště je možno hodnotit ve smyslu ustanovení § 67 pís. a) jako důvod pro uvalení útekové vazby, pokud tento pobyt není zřejmě projevem snahy obviněného vyhnout se trestnímu stíhání či trestu. Tímto důvodem jistě nemůže být pobyt na dovolené, střídavý pobyt na více místech daný povahou zaměstnání (průvodčí ve vlaku), pobyt na brigádě, i když o tom obviněný neuvědomil orgány činné v trestním řízení.⁴⁴ V souvislosti s tímto důvodem není rozhodující přihlášení se k trvalému pobytu.⁴⁵

Třetím důvodem útekové vazby je hrozba vysokým trestem. Je otázkou jaký trest lze ve smyslu tohoto ustanovení považovat za vysoký. Obecně lze konstatovat, že takový, který by v obviněném mohl vyvolat úmysl uprchnout či se skrývat. Bude jím tedy jistě výjimečný trest a citelný nepodmíněný trest odnětí svobody. Závěr, že obviněnému hrozí vysoký trest nelze udělat na základě trestní sazby stanovené pro trestný čin, pro který je obviněný trestně stíhán. Je třeba zhodnotit konkrétní okolnosti případu a posoudit jakou výši trestu lze očekávat a zda takto stanovená výše trestu odůvodňuje obavu, že se obviněný pokusí uprchnout či skrývat.⁴⁶ Posouzení této otázky bývá v praxi složité, neboť zpravidla v přípravném řízení nebývají dostatečně známy všechny okolnosti případu. Ústavní soud v této věci judikoval, že samotná hrozba vysokého trestu není konkrétní skutečností ve smyslu § 67 pís. a) t.ř. a tedy nezakládá důvodnou obavu útěku či skrývání se obviněného. „Pokud by tomu tak bylo - dovedeno ad absurdum – muselo by platit, že v jakémkoliv případě hrozby vysokého trestu by u obviněného byla dána existence útekového vazebního důvodu, a to bez nutnosti jeho dalšího podrobnějšího zkoumání.“⁴⁷

Pro nařízení útekové vazby postačí existence kterékoli skutečnosti uvedené v citovaném ustanovení za kumulativní splnění podmínky, že z jednání obviněného nebo z dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že se bude svou nepřítomností vyhýbat trestnímu stíhání nebo výkonu trestu. Z faktu, že se jedná o výčet demonstrativní vyplývá, že se může jednat i o skutečnosti jiné než výslovně

⁴⁴ Pozn. 40 tamtéž, s. 88-89

⁴⁵ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář*. Díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 468

⁴⁶ Pozn. 44 tamtéž, s. 468

⁴⁷ nález Ústavního soudu, sp.zn. I.ÚS 432/01 ze dne 17.1.2002, Aspi, ID JUD32436CZ

zmíněné. Může se např. jednat o snahu opatřit si doklady na falešné jméno, koupě letenky bez zpáteční cesty, opuštění zaměstnání a rozprodávání cenností z majetku.

Jako důvodnou obavu můžeme označit stav, „... kdy se lze s rozumným stupněm pravděpodobnosti domnívat, že obviněný, zůstane-li na svobodě, se bude snažit vyhnout trestním důsledkům svého jednání, a to způsobem, který by jej učinil fyzicky nepostižitelným, ať už trvale či jen dočasně.“⁴⁸ „Jde však vždy o hodnocení okolností a vlastností obviněného vzhledem k možným budoucím dějům, k tomu co obviněný podle očekávání může učinit. Nelze tedy klást natolik náročný požadavek, aby rozhodující orgán, hodlá-li obviněného vzít do vazby, si byl přímo jist, že nebude-li vazba nařízena, obviněný uprchne nebo se bude skrývat.“⁴⁹

3.2.2. Koluzní vazba

Druhý vazební důvod tzv. vazba koluzní je vymezena v § 67 pís. b) trestního řádu. Koluzní vazba je dána, jestliže jsou v posuzovaném případě shledány konkrétní skutečnosti (které mohou spočívat v jednání obviněného či jiných skutečnostech), odůvodňující obavu, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

Koluzní důvod vazby byl vždy předmětem diskuzí, které se vztahovaly na jeho rozsah či oprávněnost koluzní vazby jako takové. Proti tomuto důvodu vazby se námitky objevovaly nejvíce na přelomu 19. a 20. století, kdy byl tento důvod zpochybňován např. Hetzelem či A. Zuckerem. Kritici spatřovali v koluzní vazbě pozůstatek inkvizičního procesu, argumentovali také tím, že pokud by měla být použita důsledně, měla by být užita nejen vůči obviněnému, ale i každému, kdo se dopouští koluzního jednání podobně jako obviněný (např. příbuzní). V případě, kdy ze strany obviněného hrozí nebezpečí koluze, je věcí státu (orgánů činných v trestním řízení), aby co nejrychleji zajistil důkazy a tím takovému jednání zabránil. Zucker označuje koluzní vazbu jako průlom do obžalovací zásady v procesu

⁴⁸ Pozn. 40 tamtéž, s. 78

⁴⁹ Růžička M., Zezulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 407

zaměřené na vynucení doznání obviněného. Obviněného prý nelze uvěznit za jeho chování v řízení.⁵⁰

S vyslovenými námitkami se však nelze plně ztotožnit. Osoby odlišné od obviněného jsou v rozdílném procesním postavení a proto nelze oprávněně požadovat, aby vůči nim bylo užito tak důrazného prostředku. Orgány činné v trestním řízení nebudou přes veškerou snahu vždy moci v předstihu a nesnížené kvalitě zajistit veškeré důkazy. V neposlední řadě vzniká obviněnému tímto procesním postavením určitá povinnost chovat se tak, aby nezavdal příčinu k obavě z jednání, které by bylo v rozporu s cílem trestního řízení. Koluzní vazba byla shledána nálezy Ústavního soudu⁵¹ v souladu s ústavním pořádkem i s EÚLP a jejího čl. 5 odst. 1.

Podstatou koluzní vazby je „maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání“. Způsoby, kterými obviněný může koluzně jednat, jsou v ustanovení zmíněny demonstrativním výčtem.

Jako možné subjekty koluzního jednání jsou příkladmo uvedeni dosud nevyslechnutí svědci nebo spoluobvinění. Svědka je třeba chápat nejen jako osobu, která již byla ke svědecké výpovědi předvolána, ale také i jako osobu, u níž k tomuto úkonu má teprve dojít (tzv. svědek v materiálním smyslu.)⁵² Spoluobviněným je osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání v téže věci spolu s jinou osobou.⁵³

Působením na svědky či spoluobviněné se rozumí zákonem nepřípustné ať už přímé či nepřímé ovlivňování těchto osob se záměrem mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, např. přesvědčování svědků nebo spoluobviněných, aby nevypovídali pravdu, vzájemná dohoda se svědky nebo spoluobviněnými o tom, co budou v rozporu se skutečností vypovídat, podplácení či vyhrožování svědkům nebo spoluobviněným za stejným účelem atd.⁵⁴ Za působení však nelze označit skutečnost, že obviněný přesvědčuje svědka k využití práva nevypovídat (§ 100 odst. 1,2 t.ř.), jestliže mu jej trestní řád přiznává nebo naopak žádá svědka, aby mluvil pravdu.

⁵⁰ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, Orbis, Praha, 1975, s. 98- 100

⁵¹ Nález sp.zn. Pl. ÚS 1/94 ze dne 26.4.1994, nález sp.zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26.9.1996

⁵² srov. odlišené stanovisko Šámal Pozn. 44 tamtéž, s.470 - který pojem „svědka“ vykládá restriktivně a pojímá svědka v materiálním smyslu jako jiné maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

⁵³ Pozn. 48 tamtéž, s .416

⁵⁴ Růžička M, a kolektiv: *Komentář k trestnímu zákonu*, 2003, Aspi, ID LIT22895CZ

Objasňováním skutečností závažných pro trestní stíhání je myšleno dokazování dle § 89 odst.1 písm. a) až c) a e) trestního řádu, tedy zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek, podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu, a podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem. Pouze maření objasňování takovýchto skutečností z hlediska trestního řízení braných jako závažných, může opodstatnit použití vazby.⁵⁵

Z hlediska objektů maření objasňování se může jednat o působení na osoby nebo na věci. Osoby mohou být v postavení již působících nebo teprve možných důkazních prostředků. Vedle dosud nevyslechnutých svědků a spoluobviněných, které ustanovení § 67 b) trestního řádu zmiňuje příkladmo, se může jednat např. o znalce. Za věcné důkazy je možné označit jakýkoliv zdroj, který může sloužit v trestním řízení jako pramen důkazu. Může se jednat např. o listinné důkazy či předměty použité ke spáchání trestného činu. Působit na objekt může obviněný buď přímo nebo se může jednat o působení zprostředkované, tj. realizované z jeho podnětu jinými osobami. Pokud by však jiné osoby takto jednali bez vědomí obviněného či dokonce proti jeho vůli, nelze toto jednání připisovat obviněnému k tíži.⁵⁶ Za jiné maření objasňování skutečností lze pokládat snahu o zničení, utajení, pozměňování či padělání důkazů.

Za maření objasňování nelze pokládat jednání obviněného, kterým pouze využívá svého zákonného práva na obhajobu. Obviněného tak nelze vzít do vazby z důvodu odmítnutí vypovídat, popírání viny či uvádění nepravdivých okolností. Obviněný totiž v takovém případě aktivně nepůsobí na žádné osoby či věci, což je podmínkou koluzní vazby. Stejně tak nelze vzít obviněného do vazby z důvodu nesplnění povinnosti vydat věc (§ 78 odst. 1 t.ř.), odmítnutí podrobení se prohlídce těla (§114 odst. 1 t.ř.) či nestrpění odběru krve (§ 114 odst. 2 t.ř.). Vazba by zde neplnila funkci zajišťovacího prostředku, ale sankčního.⁵⁷

Při uvalení koluzní vazby je třeba vycházet z konkrétních skutečností, které představují reálnou obavu, že se obviněný, bude-li trestně stíhán na svobodě, dopustí koluzního jednání. Konkrétní poznatky o nebezpečí koluze musejí, jak již několikrát

⁵⁵ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář*. Díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 469

⁵⁶Pozn. 50 tamtéž, s. 107

⁵⁷Pozn. 48 tamtéž, s. 419

judikoval Ústavní soud,⁵⁸ spočívat v aktivní činnosti obviněného směřující k maření skutečností závažných pro trestní řízení. Nestačí pouhá abstraktně pojímaná možnost koluzního jednání obviněného. V takovém pojetí by koluzní vazba mohla být obecným vazebním důvodem, protože pouhou možností mařit objasnění věci lze teoreticky vyloučit jen ojediněle.⁵⁹ Rovněž ji nemůže odůvodňovat jen určitá důkazní či procesní situace např. rozpory ve svědeckých výpovědích, příbuzenský vztah mezi obviněným a svědkem, počátek vyšetřování, kdy ještě nejsou opatřeny důležité důkazy.⁶⁰

Konkrétní skutečnosti, na základě kterých je možno rozhodovat o vzetí obviněného do vazby, musí být zjištěny způsobem dle trestního řádu přípustným a to dle hlavy IX. trestního řádu (postup před zahájením trestního stíhání). Nemusí se tedy jednat o důkazy, které budou použitelné v dalším postupu v trestním řízení.

Ustanovení § 67 b) trestního řádu prošlo několika novelami. Nejasnost tohoto ustanovení bylo důvodem jeho nadměrné aplikace.⁶¹ Novela č. 151/1991 Sb. omezila působení na svědky a spoluobviněné přidáním výrazu „dosud soudem nevyslechnuté“. Novelou trestního řádu č. 166/1995 Sb. bylo vypuštěno slovo soudem a ustanovení je tak i v současné době formulováno „dosud nevyslechnutých“, čímž byla zásadně zúžena možnost aplikace tohoto důvodu vazby, neboť vyslechnutí těchto osob bude probíhat zpravidla již během přípravného řízení.⁶² Tzv. velká novela trestního řádu č. 256/2001 Sb. upravila časové omezení délky vazby z koluzního důvodu. Ta dle ustanovení § 70 odst. 2 trestního řádu nesmí trvat déle než tři měsíce. Toto omezení však neplatí v případě, že obviněný již jednal způsobem, který lze podřadit pod ustanovení o zpřísněných důvodech vazby.

⁵⁸ náleží Ústavního soudu, sp.zn. IV. ÚS 257/2000, ze dne 25.1.2001, Aspi, ID JUD32217CZ;

náleží Ústavního soudu, sp.zn. II.ÚS 599/01, ze dne 18.2.2003, Aspi, ID JUD32727CZ

⁵⁹ Pozn. 50 tamtéž, s.107

⁶⁰ Pozn. 50 tamtéž, s. 108

⁶¹ Zeman, P.: *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008, s. 119

⁶² Náleží Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 734/08 ze dne 22.5.2008, Aspi, ID JUD138047CZ

3.2.3. Předstižná vazba

Předstižná vazba má mezi jednotlivými důvody vazby poněkud zvláštní postavení. Bývá namítáno, že tento vazební důvod je spíše donucovacím opatřením, které nepatří na půdu trestního procesu, kde je cizorodým prvkem, protože spočívá na preventivně bezpečnostních základech a není povahou trestního řízení opodstatněno.⁶³ Nicméně tímto opatřením je možno opodstatnit zájem ochrany společnosti na izolaci obviněného, jestliže je dána důvodná obava, že bude páchat další trestnou činnost. Dále se argumentuje tím, že toto opatření v podstatě nesouvisí se zajištěním základního účelu probíhajícího řízení, jímž je zjištění viny a uložení trestu. Zde však lze odkázat na ustanovení § 1 odst. 1 trestního řádu, který výslovně stanoví, že při naplňování svého účelu musí trestní řízení působit k předcházení a zamezování trestné činnosti. Jde tedy o to, aby byly omezovány příčiny a podmínky, které vedou k trestné činnosti nebo trestnou činnost umožňují.

Dále se poukazuje na to, že předstižná vazba vede v praxi někdy k neodůvodněným zásahům do osobní svobody tam, kde nelze dovodit ani důvodnou obavu z útěku ani nebezpečí koluze. „Soudce v ranné fázi trestního řízení, kdy poznatky bývají jednostranné a neúplné, někdy zvolí zdánlivě méně konfrontační postup, vyhoví státnímu zástupci a vezme obviněného do vazby.“⁶⁴

Předstižná vazba je dána, existuje-li důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je trestně stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil. Důvodná obava musí vyplývat z jednání obviněného nebo z dalších konkrétních skutečností, ze kterých je možno usuzovat, že nebezpečí popsané v daném ustanovení je aktuální – tedy obviněný musí být způsobilý takovou trestnou činnost páchat – a musí hrozit bezprostředně.⁶⁵

Z povahy ustanovení vyplývá, že se jedná oproti ostatním dvěma důvodům vazby o výčet taxativní tj. žádné další důvody nepřicházejí v úvahu. Zároveň jsou jednotlivé důvody dány alternativně. To znamená, že k opodstatněnosti vazby

⁶³ Pozn. 50 tamtéž, s. 123

⁶⁴ Vantuch, P: *Obhajoba obviněného*, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2002, s. 214

⁶⁵ Růžička M., Zezulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 427

postačuje, aby byla odůvodněna kterákoliv z uvedených obav. Z povahy důvodů vazby lze dovodit, že jejich naplnění přichází v úvahu pouze u dolosních trestných činů, když opakovat v tomto smyslu lze jen úmyslné trestné činy.

První alternativa – obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je již stíhán, měla v minulosti odlišné formulace. Proto zde byly i rozdíly ve výkladu ustanovení. Trestní řád 141/1961 Sb. vymezoval tuto alternativu jako pokračování v trestné činnosti. Novelou trestního řádu č. 152/1995 Sb. došlo k upřesnění ustanovení, kdy byla zvolena formulace pokračování v trestné činnosti, pro niž je stíhán, čímž se zúžilo pojetí obecného nebezpečí pokračování v jakékoliv trestné činnosti na konkrétní trestnou činnost o jejíž existenci je dáno důvodné podezření. Zatím poslední přímá novela tohoto ustanovení provedená zákonem č. 265/2001 Sb. zaměnila termín „pokračovat“ za pojem „opakovat“.

Pojem opakování zde nelze chápat v jeho hmotněprávním smyslu, tak jak jej definuje v § 116 trestní zákoník.⁶⁶ Opakování trestné činnosti, pro niž je obviněný stíhán, se dle praxe rozumí opakování téhož činu i spáchání trestného činu téže povahy, přičemž trestnou činností se rozumí trestná činnost určitého druhu (např. trestné činy proti majetku). Pokračování ve stíhaném trestném činu nebo udržování protiprávního stavu je vyloučeno s ohledem na ustanovení § 12 odst. 11 trestního řádu.⁶⁷

Druhou alternativou je obava, že obviněný dokoná trestný čin, o který se pokusil. Jde o případy, kdy je obviněný stíhán pro trestný čin ve stadiu pokusu (§ 21 t.z.), kdy k jeho dokonání nedošlo. Již z jazykového výkladu lze dovodit, že se musí jednat o pokus totožného trestného činu, pro který je obviněný trestně stíhán.

Obviněného lze vzít do vazby, jestliže hrozí reálné nebezpečí, že vykoná trestný čin, který připravoval. Stejně jako u druhé alternativy se musí jednat o totožný trestný čin, pro který je stíhán. Obviněný je zde stíhán pro přípravu trestného činu (§ 20 t.z.). Příprava je trestná, jestliže to trestní zákoník u příslušného trestného činu výslovně stanoví a u zvlášť závažného zločinu (§ 14 odst. 3 t.z.). Zvlášť závažným zločinem je úmyslný trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

⁶⁶ Pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou časovou souvislostí v předmětu.

⁶⁷ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář. Díl I.*, 6., doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 472

Poslední alternativou je, že obviněný vykoná trestný čin, kterým vyhrožoval. Obligatorem je vyhrožování jinému určitou újmou (např. usmrcením, ublížením na zdraví či škodou velkého rozsahu). Jedná se např. o § 324 odst. 1 – vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci, § 326 – vyhrožování s cílem působit na úřední osobu nebo § 353 – nebezpečné vyhrožování. Zde se předpokládá, že je obviněný trestně stíhán pro některý z uvedených činů a nastala důvodná obava, že obviněný svou výhrůžku splní.

K tomuto vazebnímu důvodu uvedenému v § 67 písm. c) tr. ř. Ústavní soud opakovaně konstatuje, že z titulu jeho převážně preventivní funkce nelze požadovat, aby soudce učinil naprosto jistý závěr, že nebude-li obviněný ponechán ve vazbě, naplní se následek předpokládaný v tomto ustanovení. „Podstatné je, aby závěry soudů o nezbytnosti vazebního stíhání z tohoto důvodu logicky plynuly z dosud zjištěného skutkového stavu, tedy aby z rozhodnutí bylo možno vysledovat objektivní východiska, způsob uvažování soudů a jejich vztah k závěrům, k nimž se při hodnocení dobraly.“⁶⁸

3.3. Vyloučení vazby

Trestní řád v ustanovení § 68 odst. 2 vymezuje podmínky, za jakých obviněného nelze vzít do vazby. Je-li v době rozhodování o vazbě splněna některá z nich, je vyloučeno jeho vzetí do vazby, byť by ostatní zákonné podmínky byly splněny. První z podmínek stanoví, že obviněný musí být stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta. Jedná se o trestné činy vymezené ve zvláštní části trestního zákoníku např. pomluva (§ 184), dvojí manželství (§ 194), krádež (§ 205 odst.1). Druhá možnost uvádí stav, kdy je obviněný stíhán pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Zde se může jednat např. o trestný čin maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330), ohrožení utajované informace z nedbalosti (§ 318) nebo šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§ 153).

⁶⁸Usnesení Ústavního soudu sp.zn. II.ÚS 437/09 ze dne 12.3.2009, Aspi, ID JUD147917CZ

Ke zvýšení trestní sazby u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin (§ 59 odst. 1 t.z.) a ke snížení trestních sazeb u mladistvých se však nepřihlíží.⁶⁹

Toto ustanovení bylo vloženo do trestního řádu tzv. Velkou novelou. O potřebě obdobného ustanovení je blíže pojato v důvodové zprávě k této novele. Ta konstatuje, že v České republice byli ve vazbě převážně obvinění, kteří byli stíháni za trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody do dvou let. Tomuto nepříznivému stavu se snaží novela zabránit stanovením omezení pro vzetí do vazby u těchto typově méně nebezpečných trestných činů. Zároveň hovoří o potřebě vymezit, kdy se takového omezení vzhledem k zajištění náležitého provedení trestního stíhání nepoužije.⁷⁰

Tímto ustanovením je tak vyjádřen princip zdrženlivosti a přiměřenosti (§ 2 odst. 4 věta druhá t.ř.), který požaduje, aby do základních práv a svobod bylo zasahováno co nejméně, jen v odůvodněných případech a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Tyto podmínky však nemají absolutní platnost. Výjimka je zakotvena v ustanovení § 68 odst. 3 trestního řádu, kdy obviněného lze vzít do vazby i v případě trestního stíhání pro výše uvedené kategorie trestných činů. Jednotlivé důvody jsou dány alternativně, tedy postačí naplnění i jednoho z nich. Oproti důvodům vazby v ustanovení § 67 t.ř., které jsou založeny na odůvodněné obavě, že situace předvídaná v jednotlivých ustanoveních v budoucnu teprve vznikne, pak ustanovení § 68 odst. 3 pracuje se skutečnostmi, které již nastaly. Blíže k jednotlivým zpřísněným důvodům je pojednáno v následující kapitole.

3.4. Zpřísněné důvody vazby

O zpřísněných důvodech vazby hovoříme v souvislosti s ustanovením § 68 odst. 3 trestního řádu. Ve vztahu ke koluznímu důvodu vazby je možné zařadit k těmto důvodům i ustanovení § 71 odst. 2 části věty druhé za středníkem t.ř., dále se zpřísněné důvody vazby vztahují i k ustanovení § 72 odst. 2 pís. b) t.ř. V literatuře

⁶⁹ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář*. Díl I., 6., doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s.494

⁷⁰ Zeman, P. : *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. s. 129

bývají také označovány jako kvalifikované hmotněprávní skutkové podstaty důvodů vazby. Jedná se o důvody, kdy obviněný a) uprchl nebo se skrýval, b) opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, c) je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, d) již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo e) pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán.

K písmenu a) se na rozdíl od obecně formulovaného důvodu vazby v ustanovení § 67 t.ř. vyžaduje, aby byl zjištěn alespoň jeden případ, kdy k takovému jednání došlo. V písmeni b) je pojem „opakovaně“ vykládán ve smyslu alespoň dvakrát. Musí zde být splněny obě podmínky současně a z obsahového hlediska se svou intenzitou blížit uprchnutí nebo skrývání se. U zpřísněného důvodu c) je třeba kumulativního splnění obou podmínek. Tento důvod se vztahuje i na případy, kdy obviněný od počátku řízení neuvádí pravou totožnost.

V důvodu pod písmenem d) musí být prokázáno, že k uvedenému jednání ze strany obviněného již skutečně došlo. V souvislosti s tímto důvodem je třeba zmínit ustanovení § 71 odst. 2 části věty druhé za středníkem t.ř., které popisuje stejnou skutečnost jako písmeno d), ale vztahuje se k maximální možné délce koluzní vazby. Problém v aplikační praxi se vyskytl v tom, zda o tom, jsou-li tyto skutečnosti dány, je v přípravném řízení příslušný rozhodovat na návrh státního zástupce soudce nebo státní zástupce. Přikláním se jednoznačně k názoru, že o tom, zda obviněný jednal tímto způsobem, musí rozhodnout soud. V obou ustanoveních mají skutečnosti povahu zpřísněných důvodů vazby, navíc důvod uvedený v § 71 odst. 2 se netýká jen rozhodování o dalším trvání vazby, ale svou podstatou má blíže k samotnému rozhodnutí o vzetí do vazby, neboť upravuje setrvání ve vazbě po uplynutí zákonné lhůty tři měsíců.⁷¹

Pokračování v trestné činnosti, pro niž je obviněný stíhán je posledním ze zpřísněných důvodů vazby. Zde je třeba upozornit na možná zavádějící použití pojmu „opakovat“ v souvislosti s ustanovením o předstižné vazbě a zde užitého výrazu „pokračoval“. Pojem „pokračoval“ v ustanovení § 68 odst. 3 pís. e) t.ř připouští výklad v širším smyslu, neboť lze pod tento pojem podřadit jak opakování

⁷¹ Blíže Růžička M., Zetulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 434 - 436

trestné činnosti tak i pokračování v ní dalšími útoky, tedy včetně pokračování v trestném činu, hromadného nebo trvajících trestného činu.⁷² Ustanovení § 12 odst. 11 t.ř. takovému výkladu nebrání, neboť se zde jedná o útoky předcházející oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání (dle dikce § 12 odst. 11 t.ř. sdělení obvinění). Jak se však vyjádřil Ústavní soud, zákonné důvody, pro něž může být kdokoliv postupem orgánů státu omezen na osobní svobodě, je nutné vykládat především restriktivně. „Při aplikaci tohoto ustanovení je obsah pojmu „pokračoval“ zjišťován prostřednictvím interpretace. V případě, kdy zákon umožňuje více výkladů, je třeba dát přednost takovému, který nejlépe odpovídá ústavním zárukám.“ „Pouze zákonem a nikoliv jeho výkladem, lze rozšířit důvody pro omezení osobní svobody. To je odůvodněno jednak přednostní a nezastupitelnou hodnotou práva každého na osobní svobodu, a dále tím, že omezení osobní svobody vazbou v trestním řízení má vždy povahu předběžného opatření k umožnění provedení řádného a spravedlivého trestního řízení, a nikoliv převážně povahu preventivní a vůbec povahu satisfakční či represivní.“⁷³ Proto pojem pokračoval je nutné v tomto ustanovení „... vykládat restriktivně tzn. že dopadá pouze na situace, kdy obviněný pokračoval v trestné činnosti po zahájení trestního stíhání, a nikoliv před jeho zahájením.“⁷⁴

Za spornou otázku lze považovat, zda je možno toto ustanovení aplikovat i na recidivu. Převažuje názor, že tento důvod nelze vztahovat k případům recidivy především z důvodu, že se nejedná o opakování trestné činnosti pro niž je obviněný stíhán, protože za předešlou trestnou činnost byl již odsouzen. Souhlasně se vyjadřuje i Ústavní soud, že tento „... zpřísněný důvod vazby nelze vztahovat na případy zahájení trestního stíhání proti obviněnému, který byl v minulosti odsouzen pro stejnou trestnou činnost.“⁷⁵

K otázce vztahu tohoto ustanovení k recidivě se Ústavní soud vrátil poměrně významným nálezem. V této věci stěžovatel argumentoval obdobně jak je vyloženo výše. Ústavní soud k tomu konstatoval, „... že pojem pokračoval z ustanovení § 68 odst. 3 pís. e) trestního řádu dopadá na situace, kdy obviněný pokračoval v trestné činnosti po zahájení trestního stíhání a nikoliv před zahájením trestního stíhání, ledaže vazba uvalená dle uvedeného zákonného ustanovení na obviněného za skutek

⁷² Pozn. 69 tamtéž, s.495

⁷³ Nález Ústavního soudu, sp.zn. I. ÚS 695/06, ze dne 11.4.2007, Aspi, ID JUD37831CZ

⁷⁴ Nález Ústavního soudu, sp.zn. I. ÚS 783/04, ze dne 20.7.2006, Aspi, ID JUD33682CZ

⁷⁵ Nález Ústavního soudu, sp.zn. II. ÚS 317/04 ze dne 31. 8. 2004, Aspi, ID JUD33120CZ

bezprostředně navazující na předchozí, zvláště pak poněkolkáté opakovanou činnost, ob stojí v testu proporcionality, neboť sleduje legitimní cíl, a není dán jiný přiměřeně šetrný prostředek, kterým by bylo možno tohoto cíle dosáhnout.“⁷⁶ Ústavní soud tak v této věci vyzdvihl teleologický výklad, který zdůrazňuje smysl a funkci zákona. „A priori tak nelze tvrdit, že pokračování v trestné činnosti se musel obviněný dopustit až po zahájení trestního stíhání, ovšem opačné stanovisko lze připustit ve zcela výjimečných a ojedinělých případech, kdy je třeba zohlednit zásadu restriktivního výkladu trestněprocesních norem omezující základní práva a svobody a teleologický výklad práva v souladu s principem proporcionality.“⁷⁷

V této souvislosti ještě zmíním, že věcný záměr nového trestního řádu již obsahuje výslovnou úpravu recidivy v tomto ustanovení, které by mohlo mít podobu v následujícím znění: e) již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, anebo která vyplývá z takové trestné činnosti nebo navazuje na takovou trestnou činnost, a to i přesto, že za ni již byl odsouzen, anebo v takové trestné činnosti pokračoval včetně dalších útoků hromadného trestného činu nebo dalšího udržování protiprávního stavu u trvajících trestného činu. Blíže k tomu v pojednání o věcném záměru trestního řádu v šesté kapitole.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 1770/07 ze dne 1.11.2007, Aspi, ID JUD39332CZ

⁷⁷ Bouda, Z.: *Recentní judikatura Ústavního soudu k vazebním důvodům*, Trestní právo, 12/2009, s. 19-20

4. Formální vazební právo

Jako formální vazební právo označujeme trestněprávní normy, které se týkají úpravy procesního postupu orgánů činných v trestním řízení a procesních úkonů obviněného. Do této oblasti vazebního práva se zařazuje pravomoc a příslušnost orgánů činných v trestním řízení k rozhodování o vazbě, ustanovení týkající se rozhodnutí o vazbě, formy přezkoumávání důvodnosti vazby či problematika délky trvání vazby v jednotlivých stádiích trestního řízení.⁷⁸ Prostřednictvím formálního práva se uskutečňuje materiální vazební právo.

4.1. Rozhodnutí o vazbě

Termín rozhodnutí o vazbě je po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. pojímán v souladu s aplikační praxí širěji než jen jako rozhodnutí o vzetí do vazby dle § 68 odst.1. Po účinnosti této novely se zvýšil počet rozhodnutí o vazbě, která v přípravném řízení činí státní zástupce. Jedná se však o rozhodnutí menší důležitosti a převážně ve prospěch obviněného. Jako rozhodnutí o vazbě lze vedle rozhodnutí, jímž se obviněný bere do vazby označit například:

- 1) rozhodnutí soudu (soudce) o tom, že se obviněný ponechává na svobodě vzhledem k přijetí nabídnuté záruky, slibu, nahrazení vazby dohledem probačního úředníka anebo přijetí peněžité záruky,
- 2) rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby na svobodu,
- 3) rozhodnutí o tom, že se obviněný ponechává nadále ve vazbě (o dalším trvání vazby)
- 4) rozhodnutí o tom, že se nabídka peněžité záruky nepřijímá,
- 5) rozhodnutí, jímž se zamítá žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu jako nedůvodná,
- 6) rozhodnutí soudu o existenci zpřísněných důvodů podle § 71 odst. 2 části věty druhé za středníkem.

Za rozhodnutí o vazbě nelze považovat rozhodnutí činěná v extradičním řízení. Lze však za něj považovat rozhodnutí o vyhošťovací vazbě.

⁷⁸ Mandák, V. *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*. Praha : Orbis, 1975, s. 72.

Rozhodnutí o vazbě je svou formou usnesením, které musí splňovat taxativně vymezené náležitosti v ustanovení § 134 trestního řádu. Ve výroku musí být označen skutek, kterého se usnesení týká, s uvedením příslušných zákonných ustanovení. V odůvodnění je třeba uvést zejména skutečnosti, které byly vzaty za prokázané s odkazem na důkazy, z nichž soud při svém rozhodování vycházel a úvahy, kterými se řídil při hodnocení těchto důkazů.

Jelikož rozhodnutí o vazbě významně zasahuje do základních práv obviněného, musí být odůvodněno takovým způsobem, aby bylo přezkoumatelné. Není-li tato podmínka naplněna, takové rozhodnutí porušuje právo na řádný proces a zákaz libovůle soudů při rozhodování zakotvených v čl. 36 Listiny.⁷⁹

Součástí usnesení je i poučení o opravném prostředku. Poučením je i konstatování, že proti usnesení není opravný prostředek přípustný.

Opravným prostředkem proti usnesení je stížnost. Usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni (§ 141 odst. 2. věta druhá t.ř.). V § 74 odst. 1 trestní řád připouští stížnost proti rozhodnutí o vazbě vydaných dle ustanovení § 68, 69, § 71 odst. 2 až 5, § 72, § 73 a § 73a trestního řádu. Stížnost se podává u orgánu, který rozhodnutí vydal a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 143 odst.1 t.ř.)

4.2. Rozhodnutí o vzetí do vazby (obecně)

Vzít do vazby lze jen obviněného – tedy osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu. Musí být u ní dán některý z důvodů vazby, nesmí se jednat o trestný čin, na který se vztahuje ustanovení § 68 odst. 2 trestního řádu pokud současně není dán některý z důvodů uvedených v ustanovení § 68 odst. 3 trestního řádu.

Významnou skutečností pro vzetí do vazby je vydání usnesení o zahájení trestního stíhání vůči osobě důvodně podezřelé ze spáchání trestného činu. Jeho oznámením získává osoba, vůči níž je stíhání vedeno, procesní postavení obviněného. Z právní kvalifikace uvedené v usnesení soud zpravidla vychází při rozhodování o vazbě.

⁷⁹ Nález Ústavního soudu I. ÚS 781/04, ze dne 13.12.2005, Aspi, ID JUD33531CZ

O vzetí do vazby rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Tato úprava představuje provedení Čl. 8 odst. 5 Listiny, který připouští vzetí do vazby jen na základě rozhodnutí soudu, jakož i čl. 5 písm. c) odst. 2 a 3 EÚLP. K té došlo až novelou trestního řádu č. 558/1991 Sb. účinné od 1.1. 1992. Do té doby o vazbě v přípravném řízení rozhodoval prokurátor.

Vedle obecné úpravy vzetí do vazby upravené v § 68 odst.1 trestního řádu, existují i úpravy tzv. zvláštní. Jedná se např. o rozhodování samosoudce o vazbě zadrženého podezřelého, který byl soudu předán spolu s návrhem na potrestání dle ustanovení § 314b odst. 2 t.ř., rozhodování soudce o zadržené osobě v přípravném řízení podle ustanovení § 77 odst. 2 t.ř., nebo rozhodování o vazbě zatčeného obviněného na základě příkazu k zatčení nejbližším věcně příslušným soudcem (nebo soudcem, který příkaz k zatčení vydal) podle § 69 odst. 5 t.ř.⁸⁰

Vazba není možná vůči osobám, které jsou vyňaty z pravomoci orgánů činných v trestním řízení (§ 10 odst. 1 t.ř.). Výjimka je přípustná u některých ústavních činitelů. Například u poslance či senátora je vedle obecných podmínek pro vzetí do vazby nutno získat souhlas předsedy příslušné komory a na první následující schůzi rozhodnutí o přípustnosti trestního stíhání příslušné komory Parlamentu. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání vyloučeno navždy (čl. 27 odst. 4 a 5 Ústavy). Souhlas s trestním stíháním se týká všech úkonů prováděných v jeho rámci na základě trestního řádu.⁸¹ Prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat, tedy nepřipadá v úvahu ani vzetí do vazby. Trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce je navždy vyloučeno (čl. 65 odst. 1 a 3 Ústavy). Soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat – tedy ani vzít do vazby bez souhlasu Senátu (čl. 86 odst. 1 Úst.).

Rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby musí obsahovat vedle označení soudu, které rozhodnutí vydal, přesné označení obviněného tak, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou, výrok o vzetí do vazby s uvedením zákonného označení obecného případně zprísňeného důvodu vazby, poučení o opravném prostředku a odůvodnění. V něm uvede pro jaký trestný čin je obviněný stíhán, zda je dostatečně podepřen závěr o důvodnosti trestního stíhání v souladu s ustanovením § 67 in fine trestního řádu a jakými konkrétními skutkovými okolnostmi je vazba odůvodněna

⁸⁰ Růžička M., Zetulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 445

⁸¹ Pozn. 80 tamtéž, s. 446

s odkazem na podklady, z kterých soud (soudce) při svých úvahách vycházel. Dále pak zdůvodní, proč nepřijal záruku, slib, nabídku dohledu nebo peněžitou záruku, jestliže byly nabídnuty před rozhodnutím o vzetí do vazby.⁸²

4.2.1. Rozhodnutí o vzetí do vazby v přípravném řízení

Přípravné řízení definuje ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu jako „... úsek trestního řízení podle tohoto zákona ... od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, ... anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování“.

V přípravném řízení rozhoduje o vzetí obviněného do vazby na návrh státního zástupce soudce. Bez tohoto návrhu není soudce k rozhodnutí oprávněn. Příslušným k rozhodování o vzetí do vazby je soudce okresního soudu, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal tento návrh. Tento soud se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci. To se týká i neopakovatelných a neodkladných úkonů ve smyslu ustanovení § 158a trestního řádu.

Ve zkráceném přípravném řízení dle ustanovení § 179 a nn. trestního řádu nelze vzít podezřelého do vazby, neboť trestní stíhání je zahájeno okamžikem doručení návrhu státního zástupce na potrestání soudu (§ 314b odst. 1 t.ř.). Je-li tedy dán některý z vazebních důvodů, nelze zkrácené přípravné řízení konat nebo v něm pokračovat.

Návrh státního zástupce na vzetí do vazby se může týkat především osoby, která byla zadržena jako obviněný (§ 75 t.ř.) nebo jako osoba podezřelá podle ustanovení § 76 odst.1 t.ř., anebo byla převzata policejním orgánem po omezení osobní svobody ze strany kohokoli podle ustanovení § 76 odst. 2 tr. ř. (o zadržení se tu do doby převzetí osoby policejním orgánem nebo jiným orgánem nejedná). Státní zástupce svůj návrh na vzetí do vazby podá zpravidla na podnět policejního orgánu. Policejní orgán je povinen předat státnímu zástupci spolu s podnětem, ve kterém uvede konkrétní skutečnosti svědčící o existenci důvodů pro vzetí do vazby, i

⁸² Pozn. 80 tamtéž , s.455

originál trestního spisu.⁸³ Na základě došlých dokumentů je státní zástupce povinen rozhodnout buď o propuštění osoby nebo o jejím odevzdání spolu s návrhem na vzetí do vazby soudu. Jednalo-li se o osobu, jejíž osobní svoboda byla omezena podle ustanovení § 75 nebo § 76 trestního řádu, je tak státní zástupce povinen učinit ve lhůtě do 48 hodin od tohoto omezení. Překročení této lhůty má za následek propuštění obviněného na svobodu.

Návrh na vzetí do vazby musí vedle osobních údajů obviněného obsahovat zejména stručný popis skutkových zjištění včetně skutečností, z nichž plynou důvody, pro které došlo k zadržení, důvody vazby označené příslušným ustanovením trestního řádu, stručné zhodnocení provedených důkazů, z nichž vyplývá, že trestní stíhání je důvodné, dále zdůvodnění proč s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením a především dobu zadržení s uvedením dne a hodiny zadržení a ustanovení trestního řádu, podle něhož k zadržení došlo.⁸⁴

Lhůta 24 hodin, ve které soudce musí o vazbě rozhodnout, je dána čl. 8 odst. 2 Listiny. Její provedení je stanoveno v ustanovení § 69 odst. 5 a v § 77 odst. 2. trestního řádu. Lhůta počíná běžet předáním obviněného soudci, který o vazbě rozhoduje, tj. doručením návrhu na vzetí obviněného do vazby.⁸⁵ V této lhůtě je soudce povinen zadrženého (zatčeného) vyslechnout a rozhodnout o vzetí do vazby nebo propuštění na svobodu. Účast státního zástupce u výslechu není povinná. Požádal-li o to obviněný, je soudce povinen vyzkoušet jeho obhájce, avšak není vázán jeho přítomností u výslechu v zájmu dodržení lhůty.⁸⁶ V případě uplynutí této ústavní lhůty musí následovat propuštění obviněného na svobodu.

Do výše zmíněných lhůt nelze žádným způsobem zasahovat. Nelze je prodloužit ani pozastavit. Proto je také v této situaci významné vyznačování lhůt na příslušných návrzích všemi orgány činnými v trestním řízení.

Soudce rozhodne o propuštění obviněného na svobodu např. jestliže došlo k překročení 48 hodinové lhůty od zadržení obviněného do jeho odevzdání soudu, soudce ve lhůtě 24 hodin od doručení návrhu státního zástupce o tomto návrhu nerozhodne, byla-li vazba nahrazena některým opatřením přípustným podle

⁸³ Růžička a kolektiv: *Komentář k trestnímu řádu*, Aspi, ID LIT22896CZ, 2003

⁸⁴ Pozn. 80 tamtéž, s. 451

⁸⁵ Růžička a kolektiv: *Komentář k trestnímu řádu*, Aspi, ID LIT22909CZ, 2003

⁸⁶ Pozn. 80 tamtéž, s. 453

ustanovení § 73 odst. 1 trestního řádu nebo § 73a trestního řádu nebo soudcem nebyly shledány důvody vazby.

4.2.2. Rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení před soudem

Jako řízení před soudem se označuje procesní stádium po podání obžaloby státním zástupcem. V řízení před soudem rozhoduje o vzetí do vazby soud, respektive jeho senát (§ 2 odst. 9 t.ř.), s výjimkou uvedenou v ustanovení § 69 odst. 5. trestního řádu, kdy rozhoduje na základě příkazu k zatčení. Samosoudce je příslušný k rozhodování o vazbě ve věcech, v nichž koná řízení⁸⁷ včetně případu tzv. zjednodušeného řízení (§ 314b odst. 1 až 3, § 314c odst.1 a § 314d odst. 2 t.ř.) . Návrh státního zástupce zde není vyžadován.

O dalším trvání vazby, propuštění z vazby či propuštění obviněného z vazby za současného nahrazení některým zákonem připouštěným opatřením rozhoduje v této fázi výlučně soud.

Rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení před soudem obsahuje obdobné náležitosti jako v přípravném řízení.

4.3. Vyrozumění o vzetí do vazby

Obviněný má většinou rodinu a před vzetím do vazby zpravidla chodil do zaměstnání. Vazbou dochází nejen k omezení osobní svobody obviněného, ale i k zabránění komunikace s jeho okolím. K informování určitého okruhu osob o tom, že byl obviněný vzat do vazby slouží úprava vyrozumění o vzetí do vazby v ustanovení § 70 trestního řádu.

Vzetím do vazby se rozumí realizace usnesení o vzetí do vazby. Povinnost vyrozumět tedy nastává po oznámení rozhodnutí o vzetí do vazby obviněnému, nikoliv až právní mocí tohoto rozhodnutí.

O vzetí do vazby je třeba vyrozumět některého rodinného příslušníka a rovněž zaměstnavatele. Za rodinné příslušníky se považují zejména rodiče, manžel a

⁸⁷ § 314a t.ř. – Samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. To však neplatí, jestliže má být uložen souhrnný trest nebo společný trest a dřívější trest byl uložen v řízení před senátem.

jeho sourozenci, druh (družka), děti a jejich manželé, sourozenci a jejich manželé a rodiče manžela.⁸⁸

Okruh osob, které mají být o vzetí obviněného do vazby vyrozuměny, se zjišťuje při výslechu obviněného. Využije-li obviněný svého práva nevypovídat, je povinností soudu si tyto údaje opatřit jiným způsobem, např. dotazem u obhájce obviněného.

Zákon umožňuje obviněnému vyjádřit nesouhlas s vyrozuměním nejen rodinného příslušníka, ale i zaměstnavatele. Takovým výslovným prohlášením je soud vázán. Výjimku zde tvoří vyrozumění rodinného příslušníka mladistvého, kde i přes toto prohlášení je soud povinen jej informovat.⁸⁹

Vyrozumění provádí v přípravném řízení soudce, v řízení před soudem pak předseda senátu nebo samosoudce. Podle pokynu jej také může učinit vedoucí soudní kanceláře. Vyrozumění je třeba provést bez průtahů, tzn. vzápětí po oznámení rozhodnutí o vzetí do vazby obviněnému.

O vzetí do vazby příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru je třeba vyrozumět jeho velitele nebo náčelníka. Negativní stanovisko obviněného k vyrozumění zde nehraje žádnou roli. Byl-li vzat do vazby obviněný, který je příjemcem důchodu, o jeho vzetí do vazby se vyrozumí též Česká správa sociálního zabezpečení.

V případě vzetí do vazby cizince, vyrozumí soud o jeho vzetí do vazby příslušný konzulární úřad. Stanoví-li vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, jinak, je nutno postupovat dle takové mezinárodní smlouvy.

Ustanovení § 70a trestního řádu upravuje oznamovací povinnost orgánů činných v trestním řízení vůči vazební věznici. Ta se týká skutečností, které příslušná vazební věznice potřebuje k plnění svých povinností dle zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby.

Okruh skutečností, o kterých je třeba věznici vyrozumět je upraven v ustanovení § 70a odst. 1 trestního řádu. Jedná se o vzetí obviněného do vazby; změnu důvodů vazby; rozhodnutí o dalším trvání vazby; rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby; zákonné označení trestných činů, pro které je obviněný stíhán

⁸⁸ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář. Díl I.*, 6., doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 509

⁸⁹ V případě mladistvého je třeba vyrozumět příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, rovněž je třeba vyrozumět nejen vzetí do vazby ale i o zadržení a zatčení mladistvého.

nebo jeho změně; jméno, příjmení a adresu obhájce, který obviněného zastupuje; osobní údaje spoluobviněného, pokud se nachází ve vazbě; postoupení věci jinému orgánu činnému v trestním řízení; podání obžaloby nebo pravomocné rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci k došetření a podání žádosti poškozeným nebo svědkem podle ustanovení § 44a (jedná se o vyrozumění o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho uprchnutí).

Vyrozumění podle ustanovení § 70a odstavce 1 a 2 provede orgán činný v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy došlo ke skutečnosti, kterou je třeba věznicí oznámit. Vrácení věci státnímu zástupci k došetření oznamuje soud, který takové rozhodnutí učinil v prvním stupni (§ 70a odst. 3 t.ř.).

4.4. Opatření nahrazující vazbu

„Již účinná úprava v období první republiky vycházela z myšlenky, že vazbu lze považovat za opodstatněnou jen tehdy, jeví-li se být opatřením z hlediska dosažení účelu trestního řízení nezbytným. Vazba tak postupně ztrácela své výsadní postavení a objevují se opatření, jimiž lze vazbu nahradit.“⁹⁰ Náš trestní řád v současné době zná čtyři druhy opatření, kterými lze vazbu nahradit. Jedná se o nahrazení vazby zárukou, písemným slibem, dohledem probačního úředníka a peněžitou zárukou (§ 73 a §73a t.ř.).

V souladu se zásadou subsidiárního použití vazby, má být takových opatření užito všude tam, kde je možno vzhledem k dosažení účelu vazby, jímž je zajištění přítomnosti obviněného na úkonech trestního řízení, využít těchto mírnějších prostředků. Aplikace opatření nahrazujících vazbu je vázána na existenci vazebních důvodů. Použití jakéhokoliv opatření je vyloučeno, pokud nejsou dány důvody vazby nebo není-li trestní stíhání obviněného důvodné.

Uvedené druhy opatření lze uložit jednotlivě nebo je různým způsobem kumulovat. Častá bývá aplikace písemného slibu obviněného spolu s peněžitou zárukou. Pokud by obviněný neplnil podmínky dané opatřením a trvají-li stále důvody vazby, lze obviněného vzít do vazby.

⁹⁰ Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s .519

Opatřeními nahrazujícími vazbu lze nahradit vazbu pouze z důvodů v ustanoveních § 67 a) a c) trestního řádu, s výjimkou uvedenou v ustanovení § 73a odst. 1 věta druhá. Je-li dán koluzní důvod vazby dle ustanovení § 67 pís. b) trestního řádu, ať už samostatně nebo ve spojení s kterýmkoliv jiným vazebním důvodem, nahrazení v takovém případě nepřichází v úvahu. Byl-li obviněný vzat do vazby podle ustanovení § 67 pís. b) t.ř. v kombinaci s dalším důvodem vazby, a později koluzní důvod odpadl, je možno těchto opatření nahrazujících vazbu využít.

Rozhodnutí o přijetí nabídek záruky, slibu nebo dohledu případně rozhodnutí o jejich nepřijetí má povahu rozhodnutí o vazbě ve smyslu ustanovení § 74 trestního řádu a je svou formou usnesením. Opravným prostředkem je stížnost, která nemá odkladný účinek s jedinou výjimkou stížnosti stran proti rozhodnutí o případnutí peněžitě záruky státu.

Soudce, který rozhoduje o vzetí obviněného do vazby v přípravném řízení, musí vzít při rozhodování v úvahu povahu trestného činu, pro který je obviněný stíhán, jeho osobu a konkrétní obsah nabízené záruky či slibu a zda případné přijetí takového vazbu nahrazujícího opatření je možno vzhledem k okolnostem považovat za dostatečné. V řízení před soudem přísluší rozhodování o přijetí opatření nahrazujících vazbu jen soudu.

V přípravném řízení může státní zástupce, nachází-li se obviněný ve vazbě, rozhodnout o propuštění obviněného z vazby za současného nahrazení některým opatřením dle ustanovení § 73 a §73a trestního řádu. Státní zástupce však není oprávněn rozhodnout o ponechání obviněného na svobodě z důvodu přijetí některého z opatření nahrazující vazbu, neboť předpokladem takového rozhodnutí je zjištění existence vazebních důvodů, k čemuž je oprávněn jen soud.

Přijetí opatření nahrazujícího vazbu je fakultativní a záleží vždy na úvaze rozhodujícího orgánu, zda ho považuje vzhledem k okolnostem věci za dostatečné a přijme jej.

4.4.1. Nahrazení vazby zárukou za další chování obviněného

Nahrazení vazby zárukou je upraveno v ustanovení § 73 odst. 1 pís. a) trestního řádu. Orgán rozhodující o vazbě může ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit na svobodu, je-li dán důvod vazby uvedený v § 67 pís. a) nebo c),

jestliže zájmové sdružení občanů uvedené v § 3 odst. 1 trestního řádu, anebo důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného, nabídnou převzetí záruky za další chování obviněného a za to, že se obviněný na vyzvání dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu a že vždy předem oznámí vzdání se z místa pobytu, a orgán rozhodující o vazbě považuje záruku vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného případu za dostatečnou a přijme ji.

Koho lze z hlediska trestního řádu považovat za zájmové sdružení občanů stanoví § 3 odst. 1. Jde o odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení. Záruku nesmí převzít např. politická strana či politické hnutí nebo církev. Nabídka převzetí záruky zájmovým sdružením občanů je realizací zásady spolupráce orgánů činných v trestním řízení s těmito sdruženími a využívání jejich výchovného působení (§ 2 odst. 7 t.ř.).

Důvěryhodnou osobou bude ten, kdo je schopen účinně ovlivňovat obviněného a jeho chování. Taková schopnost je podmíněna existencí určitého vztahu (rodinného, pracovního) mezi těmito dvěma osobami. Tuto skutečnost musí příslušný orgán před svým rozhodnutím ověřit. Může jí být vedoucí zaměstnanec nadřazený obviněnému, pedagogický pracovník nebo rodiče mladistvého. Za takovou osobu nelze považovat obhájce obviněného s ohledem na jeho procesní postavení. „Z jeho vztahu vyplývá jistá nesvoboda a závislost obhájce na postavení a pokynech svého klienta-obviněného, která by mohla v konkrétních situacích bránit obhájci v tom, aby příznivě ovlivňoval chování obviněného. Obhájce obviněného v konkrétní věci by se potom mohl vystavit nebezpečí střetu zájmů vyplývajících z požadavků náležitého výkonu obhajoby, jestliže by měl zároveň plnit podmínku poskytnuté záruky za další chování obviněného.“⁹¹

Ten kdo nabízí záruku musí být seznámen s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby.

Nabízená záruka musí obsahovat nabídku na převzetí dohledu nad chováním obviněného, aby se čelilo obavě z jednání uvedených v ustanovení § 67 pís. c) trestního řádu (obava z pokračování v trestné činnosti, dokonání trestného činu, vykonání připravovaného trestného činu). Dále je třeba nabídnout provedení opatření, že se obviněný na vyzvání dostaví k orgánu činnému v trestním řízení a

⁹¹ Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 263/05 ze dne 9.2.2006, Aspi, ID JUD33574CZ

vždy předem oznámí vzdálení se z místa svého pobytu, to proto existuje-li obava z útěku či skrývání se ve smyslu ustanovení § 67 pís. a) trestního řádu. Obsahem nabízené záruky musí být výčet konkrétních opatření, které daný subjekt bude vůči obviněnému uplatňovat.

4.4.2. Nahrazení vazby slibem

Ustanovení § 73 odst. 1 pís. b) trestního řádu upravuje nahrazení vazby slibem. Slib musí dát přímo obviněný a to v písemné podobě. Není možné, aby ho za něj podepsala jiná osoba. Slib může být samostatným podáním nebo součástí jiného např. žádosti o propuštění z vazby.

Obsahem slibu je závazek, že obviněný povede řádný život, zejména že se nedopustí trestné činnosti, na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu a že splní povinnosti a dodrží omezení, která se mu uloží a orgán rozhodující o vazbě považuje slib vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného případu za dostatečný a přijme jej (§ 73 odst. 1 pís. b) t.ř.).

V souvislosti s přijetím nabídky nahrazení vazby slibem obviněného mohou být obviněnému uložena určitá omezení nebo povinnosti. Omezení mohou být ukládána formou zákazů určitého konání např. zákazu aplikace omamných látek, zákazu hraní hazardních her. Povinnosti v podobě příkazu spočívající např. v povinnosti oznámit předem změnu bydliště, navštěvovat psychologické programy. Obojí musí být přiměřené a směřovat k tomu, aby obviněný vedl řádný život. „Uložená omezení a povinnosti obviněnému při propuštění z vazby jsou pro obviněného závazná do skončení trestního stíhání, popřípadě po dobu, po kterou trvají důvody vazby.“⁹²

⁹² Usnesení Krajského soudu v Praze sp.zn. 14 To 408/1997 zde dne 11.7.1997, Aspi, ID JUD20872CZ

4.4.3. Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka

Ustanovení trestního řádu § 73 odst. 1 pís. c), a § 73 odst. 3 (§ 27b odst. 1 pís. a) t.ř.) byla do zákona vloženo tzv. velkou novelou trestního řádu v souvislosti s přijetím zákona č. 257/2000 Sb., O Probační a mediační službě.

Jestliže jsou u obviněného dány důvody útěkové nebo předstižné vazby (§ 67 pís a), c) t.ř.), ale s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu lze účelu vazby dosáhnout dohledem probačního úředníka nad obviněným, může orgán rozhodující o vazbě ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit z vazby na svobodu.

Vyslovení dohledu probačního úředníka nad obviněným musí obsahovat samotný výrok usnesení o nahrazení vazby tímto opatřením. Povinnosti obviněného vyplývají z ustanovení § 73 odst. 3 trestního řádu. Obviněný je povinen dostavit se ve stanovených lhůtách k probačnímu úředníkovi a změnit místo pobytu pouze s jeho souhlasem. Ve výrokové části usnesení je možno stanovit i další omezení, která směřují k tomu, aby se obviněný nedopustil trestné činnosti a nemařil průběh trestního řízení.

Komentář k trestnímu řádu⁹³ uvádí, že při konkrétním vymezení a upřesnění dohledu probačního úředníka při náhradě vazby lze využít ustanovení § 26a § 26b trestního zákona. V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. účinného od 1.1.2010 došlo k číselné změně § na současné § 49, § 50 a § 51 t.z. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele (obviněného) s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli (obviněnému) soudem nebo vyplývajících ze zákona.

Účelem dohledu je sledování a kontrola chování obviněného, čím se zajišťuje ochrana společnosti a omezuje možnost opakování trestné činnosti a také odborné vedení a pomoc obviněnému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život (§ 49 odst. 2 pís. a), b) t.z.). Základ působení probačního úředníka na obviněného by měl spočívat ve využití prvků probace, tedy v konstruktivní péči a pomoci obviněnému, u

⁹³ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář. Díl I., 6.,* doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 563

něhož došlo k nahrazení vazby dohledem.⁹⁴ Tedy nikoliv jen jako dohled nad obviněným z důvodů obavy z pokračování v trestné činnosti či útěku.

„Jako omezení či povinnost však nelze uložit zákaz určité činnosti nebo zákaz pobytu na určitém místě, neboť by to fakticky znamenalo nepřímé uložení trestu, což je nepřípustné.“⁹⁵

Vedle povinností vyplývajících pro obviněného přímo z trestního řádu je možno obviněnému uložit např. umožnění probačnímu úředníkovi vstupu do obydlí, ve kterém se zdržuje či informování probačního úředníka o zaměstnání a zdrojích obživy či dodržování soudem mu uložených jiných omezeních. Poruší-li obviněný, kterému byl uložen dohled, závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu, probační plán nebo přiměřená omezení či přiměřené povinnosti, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil (§ 51 odst. 2 t.z).

4.4.4. Nahrazení vazby peněžitou zárukou

Majetkového vyručení není v trestním procesu novým institutem. Jeho existenci provázely námitky, že zavádí rozdíl mezi bohatými a chudými, čímž dochází k porušení principu rovnosti před zákonem. Storch v této souvislosti připomíná, že rovnost není to samé co rovnoprávnost a to že výhoda, která se někomu poskytuje, nemusí být proto ještě křivdou pro toho, kdo jí pro nesplnitelnost zákonných podmínek nemůže být účasten. Majetkové vyručení má působit na vůli obviněného. Psychologické donucení pramenící z obavy z následné majetkové újmy v důsledku propadnutí záruky, by mělo být pro obviněného dostatečnou pohnutkou, aby se vzdal myšlenky na uprchnutí nebo páchání trestné činnosti.⁹⁶

Nahrazení vazby peněžitou zárukou je upraveno v ustanovení § 73a trestního řádu. Je-li dán útekový nebo předstížený důvod vazby (§ 67 pís. a) nebo c) t.ř.), může orgán rozhodující o vazbě ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit na svobodu v případě, jestliže přijme složenou peněžitou záruku, jejíž výši určil. Dále toto ustanovení vymezuje negativní podmínky přijetí peněžitě záruky. Stanovuje, že

⁹⁴ Vantuch, P: *Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka*, Aspi, ID LIT26953CZ

⁹⁵ Pozn. 94 tamtéž.

⁹⁶ Růžička M., Zetulová J.: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 519-520

peněžitou záruku nelze přijmout v případě, je-li obviněný stíhán pro některý z taxativně vyjmenovaných trestných činů. V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku došlo k navýšení počtu těchto trestných činů.

Peněžitou záruku může složit sám obviněný. Se souhlasem obviněného může peněžitou záruku složit i jiná osoba. Souhlas obviněného, ať už dán písemně či ústně do protokolu, je podmínkou pro složení i přijetí nabídky peněžitě záruky. Tato jiná osoba musí být před poskytnutím peněžitě záruky seznámena s podstatou obvinění a se skutečnostmi, v nichž je shledáván důvod vazby, aby mohla danou situaci náležitě posoudit a zvážit, zda peněžitou záruku za obviněného opravdu poskytne či nikoliv. Již jednou složenou záruku nelze na návrh složitele zrušit či změnit její výši jen proto, že změnil názor na otázku nahrazení vazby obviněného nebo že potřebuje použít peníze k jiné činnosti.⁹⁷

Novelou č. 265/2001 Sb. byla provedena změna v procesu rozhodování o přijetí peněžitě záruky. Nyní má podobu dvoufázového rozhodování. V první fázi orgán rozhodující o nahrazení vazby rozhodne o přípustnosti či nepřípustnosti přijetí peněžitě záruky. V druhé fázi, v případě že přijetí peněžitě záruky je přípustné, může rozhodující orgán ponechat obviněného na svobodě a nebo ho propustit na svobodu, nachází-li se již ve vazbě, za současného přijetí nabídnuté peněžitě záruky. „Touto úpravou se mělo zamezit tomu, aby i přesto, že obviněný nebo jiná osoba složili původně stanovenou peněžitou záruku, bylo rozhodnuto, že se nabídka peněžitě záruky nepřijímá, byť by nedošlo k podstatné změně okolností.“⁹⁸

Usnesení o přijetí peněžitě záruky musí v souladu s ustanovením § 73a odst. 2 pís. a) trestního řádu obsahovat výši peněžitě záruky v odpovídající hodnotě od 10 000 Kč výše a způsob jejího složení. Horní hranice peněžitě záruky není omezena.⁹⁹ Při stanovení výše peněžitě záruky se musí přihlídnout k osobě a majetkovým poměrům obviněného nebo toho, kdo ji za něj složí, k povaze a závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán a závažnosti důvodů vazby. Způsobem složení se zpravidla rozumí uvedení čísla bankovního účtu, na který má

⁹⁷ Rozhodnutí Krajského soud v Českých Budějovicích sp.zn. 4 To 561/2002 ze dne 29.8.2002, Aspi, ID JUD23344CZ

⁹⁸ Růžička a kolektiv: *Komentář k trestnímu řádu*, Aspi, ID LIT22903CZ, 2003

⁹⁹ Zrušení horní hranice ve výši 1 000 000 Kč provedla novela č. 292/1993 Sb.

být určená částka poukázána. Jinou možností je složení peněžité částky v pokladně soudu či státního zastupitelství.¹⁰⁰

Orgán rozhodující o přijetí záruky může vzhledem k okolnostem případu nebo závažnosti skutečností odůvodňujících vazbu rozhodnout, že se nabídka peněžité záruky nepřijímá. Je-li taková nabídka součástí žádosti obviněného o propuštění z vazby a v přípravném řízení ji státní zástupce nepřijal, je povinen jej do pěti pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudu se svým stanoviskem.

Rozhodnutí je ve formě usnesení a má povahu rozhodnutí o vazbě (§ 74 t.ř.). Proti usnesení o přijetí či nepřijetí peněžité záruky je přípustná stížnost a to i do výroku o výši peněžité záruky.

Soud, nebo státní zástupce, který v té době vede řízení, může peněžitou záruku zrušit, nebo změnit její výši, a to na návrh obviněného nebo osoby, která ji složila, anebo i bez návrhu, tzn. z úřední povinnosti. Předpokladem takového rozhodnutí je pominutí důvodů, které k jejímu přijetí vedly, nebo změna okolností rozhodné pro určení její výše. Za pominutí důvodů lze považovat nově vyvstalý koluzní důvod vazby nebo postoupení věci jinému orgánu. Změnou okolností rozhodných pro určení její výše může být změna právní kvalifikace trestného jednání obviněného či zahájení trestního stíhání pro další trestné činy.¹⁰¹

Složená peněžitá záruka může při nesplnění podmínek záruky obviněným připadnout státu. Na důvody, pro které se tak může stát, musí být obviněný nebo osoba, která peněžitou záruku složila, předem upozorněni. Upozornění bude zpravidla součástí poučení v usnesení o přijetí peněžité záruky. Jde-li o jinou osobu, zašle jí usnesení rovněž.¹⁰² Důvody, pro které se tak může stát jsou taxativně vymezeny v ustanovení § 73a odst. 3 pís. a) až d) trestního řádu. Jde o skutečnosti kdy obviněný uprchne, skrývá se nebo neoznámí změnu svého pobytu a znemožní tak doručení předvolání nebo jiné písemnosti soudu, státního zástupce nebo policejního orgánu, zaviněně se nedostaví na předvolání k úkonu trestního řízení, jehož provedení je bez jeho přítomnosti vyloučeno, opakuje trestnou činnost nebo se pokusí dokonat trestný čin, který dříve nedokonal nebo který připravoval nebo

¹⁰⁰ Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář. Díl I., 6.,* doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 573

¹⁰¹ Pozn. 96 tamtéž, s. 538

¹⁰² Pozn. 96 tamtéž, s. 536

kterým hrozil, nebo se vyhýbá výkonu uloženého trestu odnětí svobody nebo peněžitého trestu nebo výkonu náhradního trestu odnětí svobody za peněžitý trest.

„Rozhodnutí podle § 73a odst. 3 písm. c) tr. ř., že peněžitá záruka připadá státu, neboť obviněný opakoval trestnou činnost, může soud učinit, aniž by vyčkával právní moci nového odsuzujícího rozsudku. Otázku, zda se obviněný dopustil jednání, jemuž mělo být nejprve vazbou a posléze peněžitou zárukou zabráněno, soud vyřeší jako předběžnou podle § 9 odst. 1 tr. ř. na základě důkazů opatřených do doby jeho rozhodnutí.“¹⁰³ O případnutí peněžitě záruky státu rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.

Peněžitá záruka může být použita na zaplacení nákladů trestního řízení nebo na zaplacení peněžitého trestu. Za jakých okolností se tak může stát, musí být obviněný nebo jiná osoba, která záruku složila, předem upozorněni.

Peněžitá záruka trvá, nerozhodne-li soud jinak, u obviněného až do zaplacení peněžitého trestu a nákladů řízení, v případě jeho uložení, a nebo do té doby než nastoupí k výkonu trestu odnětí svobody, byl-li pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Pokud obviněný nezaplatí peněžitý trest nebo náklady řízení ve stanovené lhůtě, budou na jejich uhrazení použity prostředky z peněžitě záruky (§ 73a odst. 5 t.ř.).

4.5. Přezkoumávání důvodnosti vazby

Trestní řád upravuje k přezkoumávání důvodnosti vazby tři prostředky. Jsou jimi stížnost proti rozhodnutí o vazbě, přezkoumávání z úřední povinnosti a žádost obviněného o propuštění z vazby. Jejich účelem je znovu prozkoumat, zda tu jsou stále dány skutečnosti, které odůvodňují ponechání obviněného ve vazbě. K přezkoumávání odůvodněnosti vazby dochází i při rozhodování o dalším trvání vazby, kterému je věnována samostatná kapitola.

Stížnost je opravným prostředkem, který je možno využít proti rozhodnutí o vazbě. Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby nemá zásadně odkladný účinek. To znamená, že se výkon tohoto rozhodnutí neodkládá a obviněný je vzat do vazby a až

¹⁰³ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 3 To 383/2002 ze dne 29.5.2002, Aspi, ID JUD23182CZ

případný úspěch stížnosti má za následek jeho propuštění na svobodu. Kdyby byl tento účinek stížnosti přiznán, mohlo by často docházet ke zmaření účelu vazby. Výjimku tvoří stížnost státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění obviněného z vazby a stížnost stran proti rozhodnutí o připadnutí peněžitě záruky státu. Byl-li státní zástupce při vyhlášení takového rozhodnutí osobně přítomen, má jeho stížnost odkladný účinek jen v případě, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí (§ 74 odst. 2 t.ř.). Jde-li o propuštění z vazby po vyhlášení zprošťujícího rozsudku, má stížnost státního zástupce odkladný účinek pouze v případě, že rovněž podal také odvolání proti rozsudku. Stížnost je oprávněn podat obviněný, státní zástupce, ve prospěch obviněného dále i osoby uvedené v § 142 odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 247 odst. 2 trestního řádu.¹⁰⁴ Stížnost nelze podat proti usnesení, které státní zástupce a soud vydává jako orgán druhého stupně (např. při rozhodování o stížnosti).

Stížnost se podává u orgánu, proti jehož rozhodnutí směřuje tj. u státního zástupce nebo soudu a do tří dnů od oznámení usnesení (§ 143 odst. 1 t.ř.). Pokud se usnesení oznamuje jak obviněnému tak i obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo učiněno později. O stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby, či rozhodnutí soudu o vazbě, rozhoduje instančně nadřízený soud v senátě složeného za tři soudců (§ 146 odst. 2 pís. c) t.ř.). O stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o vazbě učiněném v přípravném řízení rozhoduje soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který napadené rozhodnutí vydal (per analogim § 146a odst. 1 pís. a) t.ř.).¹⁰⁵

K přezkoumávání důvodnosti vazby nedochází jen na podkladě podané stížnosti, ale taktéž z úřední povinnosti. Tu trestní řád zakotvuje v ustanovení § 72 odst. 1. Ten stanoví, že všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny průběžně zkoumat, zda důvody vazby stále trvají nebo se nezměnily. Tato obecná povinnost se vztahuje na celé trestní řízení v každém jeho období. Orgány rozhodující o vazbě jsou vázány zákonnými lhůtami, ve kterých k přezkoumávání musí docházet (§ 71 odst. 3 až 6 t.ř.).

¹⁰⁴ Jedná se o příbuzné obviněného v pokolení přímém, sourozence, osvojitele, osvojence, manžela, partnera a druha.

¹⁰⁵ Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 469

Přezkoumávání důvodnosti vazby se děje především z hledisek zda obecné důvody vazby stále trvají, není-li na místě použití některých opatření nahrazujících vazbu či nedošlo-li ke změně právní kvalifikace jednání obviněného na trestný čin, pro který ho nelze vzít do vazby (§ 68 odst. 2 t.ř.).

V přípravném řízení se tato povinnost týká nejen státního zástupce ale i policejního orgánu, který ačkoliv nemá oprávnění propustit obviněného z vazby na svobodu, může tento návrh podat dozorovému státnímu zástupci. Soud v přípravném řízení tak činí jen v řízení o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby (§ 146a odst. 1 t.ř.) a rozhoduje-li o žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu.

Zjistí-li rozhodující orgán, že důvody vazby pominuly nebo není dostatečně dána důvodnost trestního stíhání, vydá rozhodnutí o propuštění z vazby. Stejně postupuje i v případě, dojde-li k závěru, že je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k okolnostem případu trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a obviněný se nedopustil jednání uvedeného v ustanovení § 68 odst. 3 trestního řádu. K propuštění obviněného z vazby musí dojít i za situace, kdy uplynula maximální doba trvání koluzní vazby a není současně dán důvod podle ustanovení § 71 odst. 2 části věty druhé za středníkem trestního řádu a také v případě, kdy došlo k uplynutí maximální doby trvání vazby podle ustanovení § 71 odst. 8 trestního řádu nebo v rámci této doby k uplynutí doby připadající na příslušné stádium trestního řízení (§ 71 odst. odst. 9 t.ř.).

Rozhodnutí o změně vazebních důvodů je svou povahou rovněž rozhodnutím o vazbě. Jedná se o situace, kdy je shledáno zúžení vazebních důvodů, jejich rozšíření, zaniknutí některého důvodu vazby za současného vzniku jiného nebo má být konstatován některý ze zpřísněných důvodů vazby (§ 68 odst.3 t.ř) nebo důvod dle ustanovení § 71 odst. 2 části věty za středníkem. Rozhodnutí ve prospěch obviněného, tedy o zúžení vazebních důvodů, činí v přípravném řízení státní zástupce, o dalších rozhoduje vždy soud (v přípravném řízení a samozřejmě i v řízení před soudem).

K podání žádosti o propuštění z vazby na svobodu je oprávněn pouze obviněný, popř. v zastoupení obviněného jeho obhájce. Manžel a děti obviněného

nejsou osobami oprávněnými k podání této žádosti. Takovou žádost je možno považovat jedině za podnět k přezkoumání důvodnosti vazby.¹⁰⁶

Orgánem příslušným k rozhodnutí je buď soud nebo státní zástupce, to v závislosti na stádiu trestního řízení. V řízení před soudem o takové žádosti rozhoduje soud a je povinen tak učinit ve lhůtě pěti pracovních dnů od jejího přijetí. V přípravném řízení přezkoumává důvodnost vazby státní zástupce a nevyhoví-li této žádosti, je povinen ji do pěti pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudu. Tyto lhůty mají pořádkový charakter a jejich nedodržení nemá za následek propuštění obviněného na svobodu.

Obviněný může žádost o propuštění z vazby opakovat, ale v případě, že v ní neuvede jiné důvody, smí ji podat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí (§ 72 odst. 3 t.ř.). Obsah pojmu „jiné důvody“ je třeba vykládat jako důvody, které představují změnu v právních či skutkových okolnostech nikoliv jen spočívající v jiné argumentaci při nezměněných právních a skutkových okolnostech. V takovém případě nejde o jiné důvody, ale „... pouze o novou argumentaci v rámci týchž důvodů, které již byly při posuzování předchozí žádosti posuzovány.“¹⁰⁷

4.6. Trvání vazby

V souladu s článkem 8 odst. 5 Listiny nikdo nesmí být vzat do vazby leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem, kterým je trestní řád. Ten v ustanovení § 71 a § 71a stanoví omezení maximální možné délky trvání vazby a principy, které jej ovládají.

Zásada rychlosti řízení je projevena jako povinnost všech orgánů činných v trestním řízení vyřizovat vazební věci přednostně s největším urychlením, tedy před takovými věcmi, kde se obviněný ve vazbě nenachází. Rychlost řízení však nesmí být na újmu zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti. Promítnutí zásady zdrženlivosti a přiměřenosti lze spatřovat v ustanovení, že vazba může trvat jen nezbytně nutnou dobu (§ 71 odst. 2 t.ř.).

¹⁰⁶ Pozn. 105 tamtéž, s. 482

¹⁰⁷ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, 1.vydání, Orbis, Praha 1975, s.184 -185

Zvláštní postavení má zde koluzní vazba z důvodu dle ustanovení § 67 b) trestního řádu. Ta může trvat nejdéle tři měsíce. Nebyl-li u obviněného shledán i jiný důvod vazby než důvod koluzní, musí být propuštěn z vazby na svobodu nejpozději den následující po uplynutí tříměsíční lhůty, nestalo-li se tak již dříve. Toto omezení však neplatí bylo-li zjištěno, že ze strany obviněného došlo ke koluznímu jednání – tedy že působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Že k takovému jednání došlo, musí vždy konstatovat soud. V takovém případě rozhodne o ponechání ve vazbě v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce a po podání obžaloby soud. Pokud je u obviněného dán i některý jiný důvod vazby podle ustanovení § 67 a) nebo c), uplynutí této tříměsíční lhůty nemá za následek jeho propuštění z vazby na svobodu, ale přichází v úvahu možnost využít opatření nahrazujících vazbu.

Na úpravu trvání vazby měla velký dopad Velká novela trestního řádu. „Do trestního řádu je nově promítnut princip, podle kterého se délka přípustného trvání vazby v přípravném řízení v zásadě odvíjí od typové závažnosti činu, pro který je obviněný stíhán. Odůvodňuje to jednak předpoklad, že typové závažnosti činu v zásadě koresponduje i skutková složitost určité věci a čas nutný k jejímu objasnění, jednak logický požadavek, aby újma, které je obviněný v podobě vazby podroben, nepřevyšovala výměru trestu odnětí svobody, kterým je v případě prokázání viny ohrožen. Realizace uvedeného principu měla přispět k výraznějšímu zrychlení vazebního řízení zejména v nejméně závažných věcech.“¹⁰⁸ S tím souvisí i maximální celková doba, pro kterou může obviněný v trestním řízení strávit ve vazbě. Ta dle ustanovení § 71 odst. 8 trestního řádu nesmí přesáhnout

- a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce¹⁰⁹,
- b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení senát okresního nebo krajského soudu, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenech c) a d)¹¹⁰,

¹⁰⁸ *Důvodová zpráva k návrhu novely trestního řádu, čl. I. (§ 67 – 74 t.ř.)*, PSP tisk 875, Aspi ID LIT22524CZ

¹⁰⁹ Rozhodující je okruh trestných činů definovaný trestní sazbou odnětí svobody (§ 314a odst. 1 tr. ř.), nikoli to, zda konkrétní trestní věc projednává skutečně samosoudce. Jde tedy o trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

¹¹⁰ S ohledem na trestní sazby uvedené v písmenech c) a d), jde o trestné činy se sazbou jeden až šest let.

- c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, nejedná-li se o trestný čin uvedený v písmenu d),¹¹¹
- d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest.

Trestní řád stanoví limity trvání vazby zvlášť pro přípravné řízení i pro řízení před soudem a to tak, že na přípravné řízení připadá jedna třetina a na řízení před soudem dvě třetiny celkové doby vazby. Doba trvání vazby v jednotlivých stádiích trestního řízení je nepřekročitelná a jakékoliv přesouvání mezi nimi v neprospěch obviněného je nepřípustné.¹¹² Marné uplynutí těchto lhůt má za následek povinnost propustit obviněného ihned na svobodu tj. nejpozději den následující po dni uplynutí této lhůty. V případě souběhu trestných činů, vede-li se o nich společně řízení, je pro určení nejvyšší přípustné doby rozhodující čin nejpřísněji trestný. Vyjde-li během trestního řízení najevo, že skutek, pro který je obviněný stíhán je ve skutečnosti jiným trestným činem a byla-li zároveň pro tento trestný čin překročena maximální přípustná doba vazby (v daném stádiu řízení), musí být obviněný propuštěn z vazby na svobodu nejpozději do patnácti dnů ode dne, kdy došlo k upozornění na změnu právní kvalifikace a to i za stavu, kdy některý z vazebních důvodů stále trvá. Pokud však dojde k vyhlášení odsuzujícího rozsudku, kterým je obviněný odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za zvlášť závažný zločin, tyto lhůty se až do nařízení výkonu uloženého trestu odnětí svobody neuplatní (§ 71a t.ř).¹¹³

Lhůta trvání vazby započíná ode dne, kdy došlo k zatčení, zadržení nebo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody obviněného. V souvislosti s vrácením věci státnímu zástupci k došetření je třeba zmínit náleží Ústavního soudu (sp.zn. 337/97), který sjednotil do té doby protikladnou praxi obecných soudů.¹¹⁴ Ústavní soud jasně vymezil, že vrácením věci státnímu zástupci k došetření, nezačíná ve věci nové přípravné řízení, nýbrž se vrací do stavu přípravného řízení. Z toho

¹¹¹ Za zvlášť závažný zločin považuje trestní zákon úmyslné trestné činy, na něž stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

¹¹² Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 4 To 3/2003 ze dne 4.1.2002, Aspi, ID JUD23086CZ

¹¹³ Toto ustanovení bylo do trestního řádu vloženo novelou z. č. 283/2004 Sb., v novelizovaném znění po přijetí trestního zákoníku.

¹¹⁴ Blíže Šámal, P. a kolektiv: *Trestní řád : komentář. Díl I., 6.*, doplněné a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008, s. 535

vyplývá, že rovněž v případě dalšího trvání vazby, se bez pochyby jedná o omezení svobody, které v daném okamžiku nezačíná, nýbrž pokračuje.¹¹⁵

4.6.1. Rozhodování o dalším trvání vazby

Velkou novelou trestního řádu došlo ke změně ve způsobu rozhodování o dalším trvání vazby. Dosavadní model rozhodování byl nahrazen obligatorním rozhodováním o dalším trvání vazby v jednotlivých stádiích trestního řízení (§ 71 odst. 1 až 6 t.ř.). V souladu s posílením postavení státního zástupce mu bylo svěřeno toto rozhodování v rámci přípravného řízení. Touto změnou mělo dojít k zrychlení vazebního řízení především v méně závažných věcech. Za rozhodnutí o dalším trvání vazby se považuje jak rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě tak i rozhodnutí o propuštění z vazby na svobodu.

Jak již bylo řečeno výše, koluzní vazba má odlišnou úpravu pro své další trvání. Následující text se tedy týká úpravy dalšího trvání vazby zbylých důvodů vazby podle ustanovení § 67 a) a c) trestního řádu.

4.6.2. Rozhodování o dalším trvání vazby v přípravném řízení

Orgánem příslušným k rozhodování o dalším trvání vazby v tomto stádiu trestního řízení je po tzv. Velké novele státní zástupce (§ 73b odst. 2 t.ř.). V ustanovení § 71 odst. 3 trestního řádu je rozlišeno tzv. první rozhodnutí o dalším trvání vazby, které je státní zástupce povinen učinit, pokud doba trvání vazby dosáhne v přípravném řízení tří měsíců, a to do pěti pracovních dnů po uplynutí této lhůty. V souladu s názorem Ústavního soudu lze říci, že tato lhůta je prekluzivní. Jde o lhůtu, na kterou se vztahuje článek 8 odst. 5 Listiny, z něhož také vyplývá, že nikdo nemůže být držen ve vazbě leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Povaha a smysl této lhůty nepřipouští stav, že by její nedodržení nemělo žádný vliv na další trvání vazby. Proto nečinnost spočívající v nerozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě či o jeho propuštění z vazby na svobodu ve stanovené lhůtě je porušením ústavního práva na svobodu jednotlivce a

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu sp.zn. III. ÚS 337/97 ze dne 13.11.1997, Aspi, ID JUD31493CZ

má za následek jeho propuštění z vazby na svobodu.¹¹⁶ Ústavní soud tak sjednocuje doposud nekonzistentní judikaturu nižších soudů, kdy některé ve svých rozhodnutích označili tuto lhůtu pouze jako pořádkovou s jejímž nesplněním může být spojena jen kárná odpovědnost státního zástupce a lze ji zhojit kdykoliv dodatečným rozhodnutím.¹¹⁷ Státní zástupce při prvním rozhodnutí o trvání vazby zkoumá pouze to, zda vazební důvody stále trvají.

Tzv. druhé či opakované rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby je upraveno v ustanovení § 71 odst. 4 trestního řádu. Rozhodl-li státní zástupce o ponechání obviněného ve vazbě, je povinen nejpozději do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí opětovně rozhodnout, zda bude obviněný i nadále ponechán ve vazbě nebo propuštěn na svobodu. Jako v předchozím případě se jedná o lhůtu prekluzivní. Vedle trvání obecných vazebních důvodů dle ustanovení § 67 trestního řádu musí přistoupit další obligatorní podmínka. Tou je, že pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů nebylo možné trestní stíhání v této lhůtě skončit a zároveň propuštěním obviněného na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Tyto důvody je potřeba v rozhodnutí konkrétně vymežit, nepostačí jen odkaz na zákonné ustanovení nebo obecné a neurčité odůvodnění. Za jiné závažné důvody s ohledem na judikaturu nelze považovat, že soud nemohl ve věci jednat, neboť dlouhodobě zapůjčil spisy o věci jinému soudu¹¹⁸, potřebu napravit obsáhlým doplněním přípravného řízení jeho předchozí nedostatky¹¹⁹, vyčkávání soudu s rozhodnutím o uložení souhrnného trestu na právní moc dřívějšího odsuzujícího rozsudku o jiném trestném činu téhož pachatele.¹²⁰ „Rovněž organizační problémy na straně státní moci resp. nedostačující stav personálu nemůže jít v žádném případě k tíži obviněného, neboť stát je povinen organizovat své soudnictví tak, aby principy soudnictví zakotvené v Listině a Evropské Úmluvě byly respektovány.“¹²¹ „Nedostatek těchto podmínek nelze nahradit úvahami o závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán.“¹²²

¹¹⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp.zn. 8 To 59/2002 v návaznosti na Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS. 692/02 zde dne 4.2.2003, Aspi, ID JUD32696CZ

¹¹⁷ Blíže: Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 490-496

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. Tvno 20/97 ze dne 16.1.199, Aspi, ID JUD8330CZ

¹¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tvo 75/2000 ze dne 26.6.2000, Aspi, ID JUD24339CZ

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tvo 13/99 ze dne 3.2.1999, Aspi, ID JUD13016CZ

¹²¹ Rozhodnutí Krajského soudu sp.zn. 7 Tvo 33/2000 ze dne 22.3.2000, Aspi, ID JUD14822CZ

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 1 Tvno 233/97 ze dne 22.8.1997, Aspi, ID JUD9617CZ

Dikce nejpozději do tří měsíců znamená, že státní zástupce může toto rozhodnutí učinit v časovém předstihu ještě před skončením této lhůty. Podle tohoto ustanovení se rozhoduje i o opakovaném ponechání obviněného ve vazbě.

4.6.3. Rozhodování o dalším trvání vazby v řízení před soudem

Obdobně jako v přípravném řízení i v řízení před soudem lze rozlišit první a další rozhodnutí o trvání vazby a principy, které se při něm uplatňují jsou v zásadě totožné. Ustanovení § 71 odst. 5 trestního řádu upravuje první rozhodnutí o trvání vazby v řízení před soudem tj. postup soudu při rozhodování o trvání vazby po podání obžaloby nebo po doručení spisu na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci obviněného, který již byl vzat do vazby v přípravném řízení. Soud je povinen rozhodnout nejpozději do třiceti dnů ode dne v předchozí větě, zda obviněného ponechává ve vazbě nebo propustí na svobodu. Lhůta třiceti dnů je opět prekluzivní a s jejím nedodržením je tak spojena povinnost propustit obviněného na svobodu. Soud zde zkoumá pouze existenci obecných vazebních důvodů dle ustanovení § 67 trestního řádu.

Další či opakované rozhodování o trvání vazby v řízení před soudem odkazuje na úpravu v ustanovení § 71 odst. 4 trestního řádu, která se vztahuje na rozhodování státního zástupce v přípravném řízení. K tomu bylo řečeno více v předchozí podkapitole.

Skončí-li doba trvání vazby stanovená podle odstavce 5 (první prodloužení vazby - nejpozději do 30 dnů od okamžiku, kdy právně relevantním způsobem soud obdržel věc k dalšímu řízení) nebo podle odstavce 6 (druhé nebo další prodloužení vazby anebo rozhodnutí o vzetí do vazby po podání obžaloby) trestního řádu v průběhu řízení o opravném prostředku před nadřízeným soudem, je tento nadřízený soud příslušný k rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě nebo o jeho propuštění z vazby na svobodu (§ 71 odst. 7 t.ř.). V tomto případě se jedná o řízení o řádném opravném prostředku vzhledem k ustanovení § 71 odst. 11, které stanoví, že délka trvání vazby v rámci řízení o mimořádných opravných prostředcích, se posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení.

Rozhodnutí o dalším trvání vazby je rozhodnutím o vazbě ve smyslu § 74 odst. 1 trestního řádu a má formu usnesení. Proti usnesení o propuštění obviněného z vazby na svobodu i usnesení o ponechání obviněného ve vazbě učiněného v přípravném řízení i v řízení před soudem je přípustná stížnost. V přípravném řízení o stížnosti podle § 146a odst. 1 pís. a) trestního řádu rozhoduje zpravidla do pěti dnů po uplynutí lhůty k podání stížnosti všem oprávněným osobám soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který napadené rozhodnutí vydal. O stížnosti proti usnesení soudu o dalším trvání vazby rozhoduje nadřízený soud (§ 146 odst. 2 t.ř.). Proti rozhodnutí o dalším trvání vazby učiněné nadřízeným soudem v průběhu řízení o opravném prostředku je třeba připustit stížnost ve stejném rozsahu jako kdyby ve věci činil rozhodnutí soud prvního stupně nebo státní zástupce. V minulosti bývalo někdy chybně dovozováno, že proti usnesení nadřízeného soudu jako soudu druhého stupně není stížnost přípustná. „Ústavní soud k tomu judikoval, že rozhodování o dalším omezení osobní svobody osoby, na kterou je nutno pohlížet z hlediska principu presumpce neviny, je rozhodováním, na které je nutno vztáhnout vyšší požadavky než na rozhodování o vazbě. Pro takové rozhodování, z hlediska principu rovnosti, musí platit proto vše, co platí pro rozhodování o vazbě samotné, tedy i právo na přezkoumání.“¹²³ Nadřízený soud navíc v takovém případě nerozhoduje o meritě stížnosti, nýbrž pouze přebírá úlohu orgánu prvního stupně, tedy vydává rozhodnutí v postavení prvostupňového orgánu.

Podle průzkumu provedeného v roce 2006 mezi soudci a státními zástupci na okresním a krajském stupni¹²⁴ je tato úprava dalšího prodlužování vazby považována za nevyhovující (vyjádřilo se tak přes 90% soudců a přes 70% státních zástupců). Dle výsledků průzkumu se trestní řízení zbytečně prodlužuje a komplikuje. Úprava obsahuje příliš mnoho lhůt, které činí řízení nesrozumitelné a časově značně náročné. Lhůta tří měsíců je příliš krátká a vzhledem k možnosti obviněného žádat kdykoliv o propuštění z vazby a tím dosáhnout i přezkoumání vazebních důvodů se jeví obligatorní přezkoumávání jako nadbytečné. Zároveň nutí k přezkoumávání vazby tam, kde by ani obviněný, vědom si trvání důvodnosti vazby, o propuštění nežádal.

¹²³ Šámal, P.: *K aktuálním otázkám rozhodování o trvání vazby (§ 71TrŘ)*, Trestněprávní revue č.7 (2002), s. 198

¹²⁴ Zeman, P. : *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008. s. 143-145

Úprava je i jinak nedokonalá a je tak častým předmětem nálezů Ústavního soudu, které musí nahrazovat její nedostatky.

5. Úprava vazby ve věcech mladistvých

S účinností od 1.1.2004 probíhá řízení ve věcech mladistvých na základě zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále ZSVM). Do té doby se aplikovala ustanovení trestního řádu a trestního zákona. Mladistvým je podle tohoto zákona ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Zákon o soudnictví ve věcech mladistvých obsahuje úpravu trestního práva hmotného i práva procesního. Je koncipován tak, že vymezuje rozdíly speciální právní úpravy odpovědnosti za spáchané činy a o soudnictví ve věcech mládeže oproti obecné úpravě obsažené v trestních kodexech a v souvisejících právních předpisech¹²⁵. Nestanoví-li tedy tento zákon jinak, postupuje se podle příslušných ustanovení obecných právních předpisů. „Smyslem této právní úpravy je v samostatném kodexu komplexně uspořádat hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže, nově konstituovat systém specializovaných soudů mládeže a jasně vymezit ucelenou škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže.“¹²⁶

„K úpravě řízení ve věcech mládeže je možné obecně říci, že každou věc mladistvého je třeba řešit individuálně s ohledem na všechny okolnosti spáchaného provinění, osobnost mladistvého, potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy. Postupy, opatření a řešení obnovující tyto vztahy a přispívající k předcházení trestné činnosti mají přednost před postupy a opatřeními represivně odplatné povahy.“¹²⁷

Vazba mladistvého by měla být opatřením zcela výjimečným. Doba strávená ve vazbě má na mladistvého a jeho psychický vývoj nepochybně velmi nepříznivý vliv. Duševní a tělesný vývoj mladistvého zdaleka není dokončen a negativní vlivy vazby působí na mladistvého mnohem výrazněji a zanechávají hlubší a trvalejší

¹²⁵ Trestní zákoník, Trestní řád, Občanský soudní řád, z. č. 94/1963 Sb., o rodině, z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²⁶ *Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Obecná část.* PSP, tisk 210/0, Aspi, ID LIT26851CZ

¹²⁷ Růžička M., Zezulová J.,: *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 549

následky.¹²⁸ Vzhledem k tomu, že vazba není primárně výchovným opatřením, mělo by se její použití omezovat jen na případy nezbytně nutné.

Mladistvého lze vzít do vazby, jsou-li u něj shledány vazební důvody dle ustanovení § 67 trestního řádu, jedině tehdy, jestliže nelze účelu vazby dosáhnout jinak (§ 46 odst. 1 ZSVM). Místo vazby samotné se tak mají široce využívat opatření ji nahrazující. Vazbu mladistvého tak lze nahradit zárukou zájmového sdružení občanů, písemným slibem mladistvého, dohledem probačního úředníka i peněžitou zárukou. Vedle těchto opatření, která upravuje trestní řád shodně i pro dospělé obviněné, zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále stanoví jako opatření nahrazující vazbu umístění mladistvého v péči důvěryhodné osoby, umístění ve výchovném zařízení či použití tzv. včasné pomoci probačního úředníka, která však není dohledem probačního úředníka. Jednotlivá opatření lze různým způsobem kombinovat, přednostně by však měla být využívána speciální úprava.

Nahrazení vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby (§ 50 ZSVM) přichází v úvahu pro kterýkoliv vazební důvod. Svěření mladistvého do péče důvěryhodné osoby je vázáno na kumulativní splnění dvou podmínek, kdy taková osoba je schopná a ochotná se ujmout péče o mladistvého a dohledu nad ním a písemně se zaváže, že převezme odpovědnost za to, že se mladistvý dostaví na předvolání k příslušnému orgánu a za splnění dalších podmínek, které budou mladistvému uloženy. Podmínkou druhou je souhlas mladistvého se svěřením do péče konkrétní důvěryhodné osoby a jeho písemný závazek, který lze považovat za nutný předpoklad pozitivního fungování tohoto opatření, ve kterém se zaváže k plnění podmínek stanovených mu soudem pro mládež a k chování podle dohodnutých podmínek. Neplní-li některá ze stran své povinnosti, rozhodne orgán rozhodující o vazbě, a to i bez návrhu, o zproštění jejich závazků a současně buď určí jinou důvěryhodnou osobu nebo přijme jiné opatření nahrazující vazbu, a nebo rozhodne o vazbě a vydá příkaz k zatčení mladistvého, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak.

Možnost náhrady vazby jiným opatřením jsou orgány činné v řízení ve věcech mladistvých povinny zkoumat v každém období trestního stíhání (§ 48 ZSVM). Proto je třeba každé rozhodnutí o vazbě mladistvého nutno zvažovat

¹²⁸ Mandák, V.: *Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení*, 1.vydání, Orbis, Praha 1975, s. 201

především se zřetelem k okolnosti, zda nepřichází v úvahu jiná forma zajištění mladistvého.¹²⁹ Je-li shledán u mladistvého některý z důvodů vazby, jsou orgány činné v řízení ve věcech mládeže povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby nahradit jiným opatřením. Jakmile bude zajištěno takové náhradní opatření, musí být mladistvý bez zbytečného odkladu propuštěn z vazby na svobodu. Po propuštění mladistvého z vazby na svobodu, lze nařídit dohled probačního úředníka nad mladistvým, který může trvat až do skončení trestního stíhání (§ 47 odst. 7 ZSVM). Dohledem probačního úředníka se podle ustanovení § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, jeho kontrola a pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem. Tato úprava má usnadnit mladistvému návrat do běžného života a zároveň vykonávat jakýsi dohled nad jeho chováním.

Odlišnosti nalezneme i v úpravě vyrozumění o vzetí do vazby. Vyrozumět nejen o vzetí do vazby, ale i o zadržení a zatčení mladistvého je třeba, vedle osob uvedených v § 70 trestního řádu, bez zbytečného odkladu též jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a příslušné středisko Probační a mediační služby. Jde-li o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyrozumí se o tom též výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochrannou výchovu. Na rozdíl od obecné úpravy v trestním řádu není k vyrozumění potřeba souhlasu mladistvého. O provedeném úkonu vyrozumí orgán, který jej provedl.

Velkou odlišností od trestního řádu je úprava trvání vazby mladistvých obsažena v § 47 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvláště závažné provinění déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena rozhodnutím soudu, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání, o další dva měsíce a v řízení o zvláště závažném provinění o dalších šest měsíců. Obě tyto podmínky musí být splněny současně. K prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jen jednou v řízení před soudem. O prodloužení vazby

¹²⁹ Šámal, P.: *K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*, Trestněprávní revue č.2 (2004), s. 34

rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce okresního soudu pro mládež, v řízení před soudem soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo ji projednává. V přípravném řízení je povinen podat příslušný návrh státní zástupce, v řízení před soudem pak předseda senátu soudu pro mládež příslušný věc projednat, a to nejpozději patnáct dnů před skončením příslušné lhůty trvání vazby. „Aby byla patnáctidenní lhůta zachována, musí se jednat o celých patnáct dnů, takže návrh musí být soudu doručen nejpozději šestnáctý den před skončením lhůty.“¹³⁰ Nedodržení této lhůty má vždy za následek propuštění mladistvého na svobodu. Uvedené lhůty se počítají od doby, kdy došlo k zadržení nebo zatčení nebo kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody mladistvého. Celková doba vazby tak u mladistvých může činit šest měsíců a u zvláště závažného provinění až osmnáct měsíců.

¹³⁰ Pozn. 129 tamtéž, s. 37

6. Věcný záměr trestního řádu a úvahy de lege ferenda

Trestní řád č. 141/1961 byl po dobu své účinnosti více než padesátkrát novelizován. Většina z těchto novelizací se udála po roce 1989. V jejich důsledku byla narušena jednotu pojetí trestního řádu jako základní trestněprocesní normy i jeho struktura. Ve své koncepci je zákon i přes četné novelizace poznamenán politicko-právní doktrínou doby, ve které vznikal a nevyhovuje moderním trendům uplatňovaných v justici. Že bude nutná celková změna nejen trestního řádu, ale celého trestního práva, bylo po roce 1989 více než jasné. Nyní je již v platnosti a od 1.1.2010 v účinnosti nový trestní zákoník. Nový trestní řád se nachází ve fázi věcného záměru, který byl vládou schválen již 20.8.2008. V současné době se vychází z tohoto znění, nicméně s ohledem na blížící se volby nelze jednoznačně říci, jak se k tomuto záměru postaví nový ministr spravedlnosti, potažmo nová vláda, a zda nedojde ke změnám.¹³¹ I přesto se domnívám, že je vhodné seznámit se s navrhovanými úpravami, neboť lze předpokládat, že některé z nich se objeví v novém trestním řádu.

Věcný záměr trestního řádu¹³² navrhuje ponechat důvody vazby ve stávající podobě s některými malými změnami. U útěkové vazby se uprchnutí či skrývání předpokládá na základě hrozby vysokým trestem za zvláště závažný trestný čin, čímž by se její aplikace měla zúžit. Stále se však jedná o ustanovení s demonstrativním výčtem (viz. zejména). Koluzní důvod vazby vynechává v souvislosti s působením na svědky nebo spoluobviněné pojem „nevyslechnuté“. Doplněná úprava předstížné vazby má za cíl, aby bylo možno vzít do vazby nejen osobu, která opakuje již spáchanou trestnou činnost, tedy trestnou činnost stejného druhu, ale i osobu, u níž existuje důvodná obava, že bude na takovou trestnou činnost navazovat i jinou trestnou činností, než kterou již spáchala.

V úpravě podmínek, za kterých nelze vzít obviněného do vazby, bude nově upraven výčet skutkových podstat úmyslných trestných činů, u kterých bude přicházet v úvahu vzetí do vazby, byť se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví

¹³¹ Mgr. Lenka Treflová, legislativní odbor -odd. trestně právní legislativy, Ministerstvo spravedlnosti, informace ke dni 12.4.2010.

¹³² <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta. Zpřísněné důvody vazby zůstaly víceméně beze změn. Pouze u zpřísněného důvodu podle pís. e) se navrhuje doplnit toto ustanovení tak, aby vedle pokračování v trestné činnosti, pro niž je obviněný stíhán, kde se výslovně uvádí, že se úprava vztahuje i na další útoky hromadného trestného činu nebo dalšího udržování protiprávního stavu u trvajících trestného činu, nově vztahovala i na opakování trestné činnosti, která navazuje na takovou trestnou činnost, pro niž byl již v minulosti odsouzen, tedy včetně recidivy. Otázka, zda je možno předcházející úpravu vztahovat i na recidivu, byla nejasná, proto navrhovaná úprava tuto věc řeší výslovně. Zapracování recidivy do ustanovení o pokračování v trestné činnosti je odůvodněno tím, že existuje jistě více důvodů pro vzetí do vazby takového obviněného, který bezprostředně po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody navázal dalším trestným činem na svou předchozí trestnou činnost, i když za ni byl již odsouzen, zvláště když se tato situace opakuje již poněkolkrát než obviněného, který se sice dopustil opakovaně trestné činnosti nebo v ní pokračoval, ale ještě za ní nebyl odsouzen, tedy na něho nebylo působeno žádným trestem ani jiným opatřením v rámci trestního řízení.

Dále řeší otázku, kdy orgán rozhodující o stížnosti proti rozhodnutí o vazbě, které trpí vadami, může napadené usnesení zrušit a měl by sám znovu o vazbě rozhodnout. Výjimečný by měl být stav, kdy stížností orgán napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí k novému rozhodnutí orgánu prvního stupně, přičemž je současně povinen vydat příkaz k propuštění obviněného z vazby.

Návrh by měl zjednodušit úpravu přezkoumávání důvodů vazby z úřední povinnosti i na základě žádosti obviněného. Za takovou žádost bude považován i návrh obviněného na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu. Lhůta pro opakování podání žádosti o propuštění z vazby na svobodu, nejsou-li v ní uvedeny nové důvody, se prodlouží na jeden měsíc od právní moci předchozího zamítavého rozhodnutí. S ohledem na náleží Ústavního soudu¹³³ zohledňující judikaturu ESLP v tom, že rozhodnutí státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě nepovažuje za rozhodnutí ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy, neboť státní zástupce nespĺňuje požadavek nestrannosti a nezávislosti subjektu přezkoumávajícího oprávněnost vazby ve smyslu výše zmíněného článku, pokud by přicházelo v úvahu zamítnutí žádosti obviněného nebo jeho ponechání ve vazbě (při rozhodování o trvání vazby),

¹³³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 573/02 ze dne 23.3.2004, Aspi, ID JUD32996CZ

státní zástupce nebude procesně rozhodovat, ale takovou věc předloží s příslušným návrhem neprodleně soudu. U soudu pak rozhodne soudce činný v přípravném řízení.¹³⁴ Rozhodování z úřední povinnosti o dalším trvání vazby se nově bude vázat jen na zákonný institut (např. předběžné projednání obžaloby) nebo na uplynutí lhůty šesti měsíců od posledního rozhodnutí o vazbě, ať už bylo učiněno z úřední povinnosti nebo na základě žádosti obviněného, čímž se fakticky odstraní duplicitní rozhodování, které bylo původní úpravě často vytýkáno. V takovém případě rozhodne v řízení před soudem soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Státní zástupce je povinen podat příslušný návrh nejpozději ve lhůtě jednoho měsíce před uplynutím výše zmíněné šestiměsíční lhůty. Zákonné lhůty, v nichž má být rozhodnuto o dalším trvání vazby, mají být výslovně vymezeny jako prekluzivní.

Vazba může trvat v přípravném řízení a řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu, tedy takovou, která se vzhledem ke konkrétním okolnostem případu nejeví jako nepřiměřená.

Celková doba vazby v trestním řízení se nemá lišit od současné úpravy. Lhůty zůstanou v rozmezí od jednoho roku do čtyř let a jejich stanovení je i nadále vázáno na typovou závažnost trestného činu, pro který je obviněný stíhán. Rozdělení celkové doby vazby mezi přípravné řízení a řízení před soudem bude zachováno.

Zcela nové by mělo být ustanovení, kdy byl obviněný odsouzen za zvlášť závažný úmyslný zločin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, avšak rozsudek doposud nenabyl právní moci. V takovém případě se nezapočítává doba vazby až do nařízení výkonu uloženého trestu odnětí svobody do celkové doby trvání vazby. Ustanovení má za cíl zajistit ochranu společnosti před recidivou takového odsouzeného, neboť nedojde před nastoupením výkonu trestu odnětí svobody jeho propuštění z vazby na svobodu.

Výslovně bude vyloučena ze započítávání do celkové doby vazby doba předběžné či vydávací vazby, dále pak doba vazby, o níž bylo rozhodnuto v řízení o mimořádných opravných prostředcích, vazby vyhošťovací a vazby, o níž bylo rozhodnuto po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Opatření nahrazující vazbu budou převzata ze stávající úpravy, nově se předpokládá úprava elektronického sledování, kdy bude obviněný monitorován prostřednictvím elektronického náramku. Mají se rozlišovat případy, kdy po přijetí

¹³⁴ Věcný záměr trestního řádu, s. 49

opatření rozhoduje o ponechání obviněného na svobodě (v přípravném řízení i v řízení před soudem) soudce nebo soud, a případy, kdy se z vazby po jejich přijetí obviněný propouští na svobodu se zachováním rozhodování státního zástupce v přípravném řízení. Rovněž se neuplatní omezení týkající se přijetí opatření nahrazujících vazbu v souvislosti s koluzní vazbou (peněžitá záruka) s ohledem na judikaturu ESLP¹³⁵, z které vyplývá, že není vhodné některá opatření nahrazující vazbu vylučovat přímo zákonem a má být ponecháno na soudci, aby vzhledem k konkrétním okolnostem posoudil, zda užití takové opatření přichází v úvahu.

Navrhuje se upravit zcela nové tzv. zvláštní řízení o vazbě. Bude se konat před rozhodnutím příslušného orgánu rozhodujícího o vazbě a to na základě žádosti obviněného a jen v případě existence důležitých důvodů. Obviněného je v souladu s dosavadní praxí nutno vyslechnout vždy, bude-li rozhodováno o naplnění tzv. kvalifikovaného důvodu vazby. Řízení bude mít formu neveřejného zasedání, o kterém budou vyrozuměni státní zástupce a obhájce obviněného. Obviněný má právo být slyšen nejen v souvislosti s podaným návrhem na propuštění z vazby na svobodu, ale i při rozhodování z úřední povinnosti. Tímto dojde k provedení práva obviněného být slyšen v řízení o vazbě ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 a 4 a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a navazující judikatuře ESLP, z které lze dovodit, že slyšení obviněného by mělo být spíše pravidlem, z něhož lze připustit určité výjimky, nikoli naopak.

¹³⁵ č. 39360/98 S. B. C. proti Spojenému království

Závěr

Z uvedeného vyplývá, že problematika institutu vazby je poměrně rozsáhlá a složitá. Nebývá vždy jednoduché určit hranici, kdy k zajištění účelu trestního řízení postačí stíhání obviněného na svobodě a kdy je už nutné vzít jej do vazby. Vazba by neměla být aplikována mechanicky, je nutno vycházet vždy z konkrétních okolností dané věci a osoby obviněného. Při rozhodování o vazbě je třeba mít vždy na zřeteli, že se jedná o výjimečný institut, kterého lze využít až jako ultima ratio, kdy se využití ostatních prostředků jeví jako nedostatečné. Orgány činné v trestním řízení musí mít neustále na mysli zásadu presumpce nevinou a s obviněným jednat tak, jakoby žádný trestný čin nespáchal. Vazba představuje velmi citelný zásah do nejzákladnějšího lidského práva, kterým je osobní svoboda jednotlivce. Je nutno mít na paměti, že uvalení vazby na obviněného ovlivní nejen jeho budoucí život ale i život jeho rodiny i okolí. K rozhodování o vazbě je proto nutno přistupovat odpovědně a s vědomím výše uvedeného. Byla-li vazebně stíhaná osoba později shledaná nevinou, může se domáhat odškodnění podle zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Případné přiznané odškodnění však nikdy nemůže plně nahradit újmu vzniklou pobytem ve vazbě.

Právní úprava vazby je v centru pozornosti nejen odborné veřejnosti, která se snaží upozorňovat na některé sporné otázky a výkladové problémy. Laická veřejnost vnímá vazbu jako určitý druh sankce a v jejím uložení spatřuje často presumování viny obviněného, ačkoliv je na takovou osobu třeba pohlížet, s ohledem na princip presumpce nevinou, jako na nevinou. K tomuto obrazu vazby silně přispívají média, která informují o podkladech trestního stíhání jako o skutečnostech zcela pravdivých, o vzetí obviněného do vazby jako o potvrzení viny hodné morálního odsouzení či se pohoršují nad propuštěním obviněného z vazby bez znalosti právních a bližších skutkových souvislostí.

V souvislosti s budoucí rekodifikací trestního procesu považuji za vhodné upravit především oblast formálního vazebního práva. Zcela určitě je nutné věnovat pozornost dnes nevyhovující úpravě rozhodování o dalším trvání vazby z úřední povinnosti a na základě žádosti obviněného. Považuji za nutné odstranit duplicitu tohoto rozhodování, které neúměrně zatěžuje rozhodující orgán na úkor vyřizování

věci samé. Vhodnou se jeví úprava navrhovaná ve věcném záměru vázat rozhodování o dalším trvání vazby z úřední povinnosti na zákonný institut nebo na uplynutí přiměřené lhůty od posledního rozhodnutí o vazbě lhostejno, zda bylo učiněno na základě podnětu obviněného či z úřední povinnosti. Za nezbytné považují zahrnout do trestního řádu úpravu práva být slyšen v řízení o vazbě. Promítnutím tohoto práva do trestního řádu bude úprava v trestním procesu v souladu s požadavky Úmluvy. Výslovně by měla být stanovena povinnost soudu vyslechnout obviněného při rozhodování o vzetí do vazby a při rozhodování o dalším trvání vazby. Pozitivně hodnotím vázanost maximální možné délky vazby na typovou závažnost trestného činu a rovněž též rozdělení délky vazby na třetiny s položením důrazu na řízení před soudem. Zkrácení maximální možné délky trvání vazby nepovažují za vhodnou s ohledem na složitost věci v případech typově závažnějších trestných činech. Současnou úpravu materiálního vazebního práva považují za dostatečnou. V této souvislosti musím odmítnout diskuzi o zakotvení obligatorní vazby, která v moderním trestním procesu nemá své místo.

V této práci sem se snažila uceleně podat problematiku institutu vazby de lege lata. Rovněž sem se snažila upozornit na některé problémy v souvislosti s interpretací zákonných ustanovení, na úskalí jejich aplikace a podložit je judikaturou soudů.

Seznam použité literatury

Monografie, učebnice, komentáře:

- Adamová, A.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě, C.H. Beck, Praha, 2000
- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, 5.vydání, Aspi, Praha, 2008
- Fenyk, J., Havlík, T., Růžička, M.: Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu, 1918-2004, 2.vydání, Praha : C. H. Beck, 2004
- Klíma, K. a kolektiv: Komentář k Ústavě a Listině, 2.vydání, Aleš Čeněk, Plzeň, 2009
- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2007
- Mandák, V.: Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, 1.vydání, Orbis, Praha, 1975
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva : trestní právo procesní, 3.vydání, Praha: C.H.Beck, 2007
- Pavlíček, V.: Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář. Díl 2, Práva a svobody, 2.doplňené a podstatně rozšířené vydání, Linde, Praha 2002
- Pavlíček, V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda. Díl 2, Ústavní právo České republiky. část 2, Linde, Praha, 2004
- Růžička M., Zezulová J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2004
- Šámal, P., Novotný F., Růžička M., Vondruška F., Novotná J.: Přípravné řízení trestní, 2. vydání, Praha : C. H .Beck, 2003
- Šámal, P. a kolektiv: Trestní řád : komentář. Díl I., 6.,doplňené a přepracované vydání, Praha :C. H. Beck, 2008
- Šámal, P.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2.vydání, C.H. Beck, Praha 2007
- Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, Codex Bohemia, Praha, 1999
- Vantuch, P: Obhajoba obviněného, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, 2002

- Zeman, P. : Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2008.

Časopisy, články a statě:

- Bouda, Z.: Recentní judikatura Ústavního soudu k vazebním důvodům, Trestní právo, 12/2009, s. 16-20
- Hanuš, L.: K rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě dle § 71 TrŘ, Trestněprávní revue 11 (2003), s. 321-328
- Klouček, Z.: K zadržení a vazbě po novele trestního řádu, Trestní právo 4/2002, s. 20-22
- Kratochvíl, V.: Vazba v trestním řízení z pohledu Listiny základních práv a svobod a Evropské úmluvy o lidských právech, Kriminallistika č.2 (1993), s. 144-154
- Repík, B.: Musí být řízení o přezkoumání zákonnosti vazby podle čl. 5 odst. 4 EÚLP veřejné?, Bulletin advokacie č. 6 (2006), s. 38-40
- Repík, B.: Několik poznámek k řízení o vazbě, Trestněprávní revue 2 (2005), s. 34-37
- Sokol, T.: Rozhodování soudů o vazbě ještě jednou a trochu jinak, Trestní právo č.1/2000
- Šámal, P.: K rozhodnutí o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Soudní rozhledy 4 (2003), s. 109-115
- Šámal, P.: K aktuálním otázkám rozhodování o trvání vazby (§ 71TrŘ), Trestněprávní revue č.7 (2002), s. 193-198
- Šámal, P.: K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue č.2 (2004), s. 33-39
- Vantuch, P: Důvod vazby, Právní rádce 11/2 (2003), s. 56-60
- Vantuch, P.: K rozhodování o vazbě v přípravném řízení a k přezkoumávání důvodnosti obvinění v tomto stadiu trestního řízení, Trestní právo 1/6 (1996), s. 10-17
- Vantuch, P: Nahrazení vazby dohledem probačního úředníka, Aspi, ID LIT6953CZ
- Vantuch, P.: Trvání vazby, Právní rádce 11/7 (2003), s. 57-64

Judikatura (z Aspi):

- Nález Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12.10.2004
- Nález Ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 137/2000 ze dne 20.11.2000
- Nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 347/96 ze dne 10.12.1997
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I.ÚS 432/01 ze dne 17.1.2002
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 188/99 ze dne 4.11.1999
- Nález Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 1/94 ze dne 26.4.1994
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS. 692/02 ze dne 4.2.2003
- Nález Ústavního soudu sp.zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26.9.1996
- Nález Ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 257/2000 ze dne 25.1.2001
- Nález Ústavního soudu sp.zn. II.ÚS 599/01 ze dne 18.2.2003
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 734/08 ze dne 22.5.2008
- Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 573/02 ze dne 23.3.2004
- Nález Ústavního soudu sp.zn. III. ÚS 337/97 ze dne 13.11.1997
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 695/06 ze dne 11.4.2007
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 783/04 ze dne 20.7.2006
- Nález Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 317/04 ze dne 31. 8. 2004
- Nález Ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 1770/07 ze dne 1.11.2007
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 781/04 ze dne 13.12.2005
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 263/05 ze dne 9.2.2006
- Usnesení Ústavního soudu sp.zn. II.ÚS 437/09 ze dne 12.3.2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. Tvno 20/97 ze dne 16.1.1999
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tvo 75/2000 ze dne 26.6.2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 7 Tvo 33/2000 ze dne 22.3.2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 1 Tvno 233/97 ze dne 22.8.1997
- Usnesení Krajského soudu v Praze sp.zn. 14 To 408/1997 ze dne 11.7.1997
- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 4 To 561/2002 ze dne 29.8.2002
- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 3 To 383/2002 ze dne 29.5.2002
- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 4 To 3/2003 ze dne 4.1.2002

➤ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp.zn. 8 To 59/2002 ze dne 20.2.2002

Resumé

The purpose of my thesis is to analyze legal regulation of custody in Czech law. Custody is a part of criminal law procedure, which is related to deprivation of fundamental human right of personal liberty. The aim of this thesis is also to explain some problems with the application of this legal measure custody and illustrated disunited in interpretations of some provisions of a statute.

The thesis is composed of six chapters. The thesis begins with a short introduction, which presents the main perspectives on the topic and the thesis.

Chapter One describes the development of custody in Czech law focusing on the time period since 1918 and is divided into three subchapters by the historical background of evolution of Czekoslovakia. Main attention is dedicated to changes after Velvet revolucion.

Chapter Two discusses concept of custody in Czech law and EU. The chapter consists of three subchapters. The first is addressed to custody as a concept. Is about the definition of custody, variety functions and main principles which custody is based on. The second subchapter investigates od Czech constitutional law which deals with right to personal freedom liberty and the issue of deprivation of this liberty. The third subchapter includes limitation of liberty derived from international obligations, bywhich the Czech Republic is bound.

Chapter Three examines relevant Czech legislation of substantive law of custody. The chapter is divided into four subchapters which provide an outline of matter of custody, conditions which must be fulfilled to commit someone to custody, grounds for custody, tighter grounds of custody and limitations of taking someone into custody.

Chapter Four analyzes procedural law of custody and consists of six subchapters. It deals with judicial decision of custody, replacing someone`s custody by different measures, term of custody and the decision of extension of time of custody.

Chapter Five points out special legislation of juvenile offenders and differences between legislation of juveniles and legal regulation involved in Code of criminal procedure.

Chapter Six reports on intended subject matter of the new Code of criminal procedure with the highlights of changes in substantive and procedural law of custody.

At the end of this thesis are conclusions and proposals de lege ferenda. The main aim of this thesis is to explain and review legal regulation of custody in Czech criminal procedure and discuss some proposals to improve legal regulation of custody.

Název diplomové práce v anglickém jazyce - The issue of the concept of criminal custody

Klíčová slova – key words

Vazba – criminal custody

Omezení osobní svobody – deprivation of personal liberty

Trestní právo procesní – criminal procedure